

m a n u s

m a n u s

Litterär tidskrift utgiven av Nylands litteraturförening r.f.
med stöd av Svenska Kulturfonden.

Tidskriften utkommer en gång om året.

Ansvarig utgivare: Ursula Vuorenlinna

Teknisk framställning: Johan Ulfvens

Teckning: Jannika Nylander

Hemsida: nylitt.webbhuset.fi

ISSN 1458-9389

Tryckt på miljövänligt papper

Oy tt-urex Ab
BORGÅ 2014

Kära läsare!

Detta är Nylands litteraturförenings årliga publikation som kommer ut lagom till bokmässan i Helsingfors. Vi skriver poesi och prosa, långa texter och korta, spänning och romantik och allt där emellan.

Vi hoppas att alla läsare ska hitta något intressant på vårt litterära byffébord.

Hösten är alltid full av program. Nylands litteraturförening börjar sin höst med att ordna Litterärt soppkalas på Bokkalaset i Ekenäs, lördagen den 4 oktober kl 12–14. Vi deltar också i Emmaus boktravartävling med ett lag. Buss avgår från Kiasma 8.30 och återfärden startar 17.45 från Ekenäs.

Nylitt är för andra året med om bokmässan i Helsingfors med egen monter. Besök oss på adressen 6m82. Tre medlemmar läser egna texter och berättar om sitt skrivande torsdagen den 23 oktober kl. 12–12.30 på Tottiscenen.

Veckoslutet 22–23 november ordnar vi skrivarkurs på Arkadia International Bookshop med Stella Parland och Peter Sandström som ledare.

På Luciadagen lördagen den 13 december är det så dags för den årliga nyländska författarmatinén tillsammans med Helsingfors Arbis. Utmärkt tillfälle att köpa böcker för julklappsäcken när du har lyssnat på aktuella nyländska författare och minglat med andra litteraturintresserade. Välkommen med!

Om du skriver för skrivbordslådan, kom med i Nylands litteraturförening. Vi är till för just sådana som du. Gå in på nylitt.webbhuset.fi och anmäl dig där. Medlemsavgiften är 20 euro.

Nylands litteraturförenings medlemmar kan också skriva i tidskriften *Presens*, som ges ut av Finlands svenska litteraturföreningar och kommer ut fyra gånger i året med olika teman.

Premierade medlemmar under året: Tiina Borgstén har blivit fjärde i Vandas Poetry Slam-tävling och trea i den svenskspråkiga delen av Lahtis Diktmaraton samt även trea i en illustrationstävling som Myyrmanni i Vanda hade ordnat. Föreningen gratulerar.

Böcker utkomna under året: Barnromanen *Det stora sjukhusäventyret / Suuri sairaalaseikkailu* av Ursula Vuorenlinna utkom i maj 2014 på eget förlag, tryckeri Arkmedia i Vasa. Boken har illustrerats av Victor Bäck.

Ursula Vuorenlinna

Låt det vara den

Lysrören glider förbi och blir till andra. Nya klara, gamla vana. En sväng, ett hugg, ett andetag.

Den nya sunda gröna ljusa. Låt det vara den.

Genom ljusen rycken svettjukan tänjer ljuden måste kräkas kanske dö helst bara gå.

Två röster, tre, den tredje bekant men på väg bort. Två, båda två vill och vill när man inte kan. Låtsas sömn, nästan lyckas.

Det är inte den. Den nya sunda gröna ljusa. En amfiteater med rena bäddar utmed kanterna. En pupill av kontrollpaneler med en klart men vänligt belyst cirkel i mitten. Därinne är rösterna dämpade och dräkterna svalkande gröna. Innerst inne inglasat hopp, rent. Om man måste bli bortförd ut i rymden, låt det bli så.

Det är inte. Det blir inte så.

Det finns ingen ringklocka, inget snöre syns till. Vänder sig på sida, den bättre men ingen är bra. Framför ligger flickan som fick ett stop i huvudet på sin adertonde födelsedag. Första gången här och det skulle vara just här. Har lust att säga något, att det inte är så illa. Vill inte ljuga. Säger ingenting. Flickan drar in sina händer i lila angoraärmor, så liten så smal så första gången här.

Mitt emot ligger den gamla tanten, en ny varje dag men de är alltid samma. Allt vitt och orkeslöst, en löst uppstoppad säck av fjunigt hår. En len liten röst som ingen hör. Personalen. Personalen.

De har inte tid. In kommer kvällens tredje fyllo, kanske fjärde. Han ligger i korridoren och snarkar med munnen öppen mot rummet. Killen vid det gamla fula skrivbordet ringer efter skjuts åt honom. Honom har de redan kollat. Fyllona ser alltid läkaren först, röntgas först. Nummer tre eller fyra kvicknar till. Excuse me. Skötarna rör sig i den delen av rummet, det är alltför litet för att kallas sal. Skötarna finns där och de hör. Genast får han sitt vatten och snarkar igen.

I två timmar ropar den lilla lena fjuniga rösten på personal. En av de nya som inte ännu vet kommer fram till henne. Förklarar att bilen för henne hem till serviceboendet alldeles snart. Hon ger ringklockans snöre till den som försöker men inte kan ligga bekvämt. Nattskiftet kommer på jobb. Skjutsen beställdes för sent och tanten kommer inte hem den här natten. Tanten ropar på personal som aldrig kommer och berättar. Den som inte kan ligga bekvämt

försöker förklara. Hon lyssnar och kanske förstår, kanske inte. Tystnar en stund. Personalen. Personalen. Den nya har blivit tillsagd och kommer inte på nytt. Tanten är kissnödig.

Polisen för bort fyllot som talar engelska och antagligen ger fel adress. Tanten försöker få grepp om sängkanten med sin gipsade arm. Foten dinglar ner från den höga bädden. Den manliga skötaren närmar sig men inte för hennes skull, tittar inte åt hennes håll. Tanten hänger över kanten. Den som inte kan bli bekväm drar i snöret, ett summerljud skär genom rummet. Killen tittar förvånat upp. Snöret har varit borta länge. Han frågar med tillkämpat lugn vad det nu är. Tanten leds bort till toan och får en ny blöja, i stället för sin gamla och tunga. Den som inte kan ligga bekvämt får hjälp men allra sist, ska inte tro att hon förtjänat det. Tänker inte ringa på nytt.

Hon har fått sitt smärtstillande och sina röntgenstrålar. Ett för lite, annat för mycket. Efter midnatt får hon en säng i ett riktigt rum. Gammal säng i gammalt rum. Men allt är nytt för henne, sängen är aldrig på samma ställe, draperierna mellan sängarna alltid olika. Tvättstället naket eller överfullt med sin enda flaska av rent. Men hon är där på allvar. Hon har ett nummer, bäddens.

Tänker på att dra draperiet runt sängen men klarar inte av det. Trodde inte att hon kan men sjunker ganska fort. Ligger still under ytan i en timme eller två. Vaknar av ett ljud som kanske inte finns där. Det är så mörkt som det kan vara på ett stort sjukhus. Någon rör sig förbi öppningen i draperiet. En kontur av ett huvud. Hon vet inte varför men tänker att det är en man. Hans blick som hon inte kan se vilar på henne. Dörren går så tyst att hon inte vet är det verkligt. Hon blundar ner sig i sin sömngrop.

Öppnar ögonen mot morgonljuset, lampljuset för det är ännu mörkt ute. Hennes blick faller på öppningen i draperiet. Ett mörkt huvud vilar på kudden mitt emot hennes. De är talande huvuden för varandra. Ansiktet därborta vänds mot henne och kommer närmare i en gest av vänlig nyfikenhet. Ursäkta att jag frågar men vad har du för fel? Hon berättar och han drar ihop ögonbrynen. Shit. Hon frågar vad det är med honom. Sprang på en vägg, säger han. Hon tycker det ser mer ut som sprang mot en knytnäve, men säger inte. Öppningen i draperiet blir större, draperiet försvinner och det finns ljus mellan dem.

Senare vaknar hon till att det finns andra i rummet. En ännu ung kvinna vid hennes sida. En inte längre så ung bredvid honom. Den unga pratar i sin mobil. Säg inte till chefen att det hände på krogen. Den äldre berättar att hon måste ligga i åtta veckor. Lårben läks långsamt. Hon som inte kan ligga bekvämt än vänder sig klumpigt och plågsamt på platsen som har ett nummer.

Genom den dagen och den nästa, de nästa, ligger han mitt emot henne. Ta-

lande huvuden på sina kuddar. Hon somnar ifrån hans dåsande ansikte, vaknar till hans första blinkningar efter sömnen. Hur är det i dag? Bättre, lite bättre. Så bra man kan vänta sig. Hur är det? Samtalen, timmarna, det dagliga programmet på avdelning K.

Först de talande huvudena, sedan den äldre tanten och så den unga. De skrattar tillsammans åt halvpinsamma saker och tystnar när en skötare kommer in i rummet. Utom när de trevligare kommer, de som genast vet vad man skrattar åt och stämmer in.

På läkarronderna hör de varandras mest intima saker, låtsas som ingenting. Filtrerar ut det man senare kan ta upp. Och det tas upp, upprepade gånger. Inte som att gräva i sår utan som att linda gasbinda över det onda varv efter varv efter varv. Tills de alla ligger i samma paket, mjukt inpackade i det varma och lena.

Ingen väntar sig det som sedan händer. Den långa läkaren med stora glasögon, stora öron. Han berättar för den äldre tanten att man söker en ny plats för henne. På vårdhemmet för de gamla. Där kan du vara resten av de åtta veckorna. Om de nu alls släpper hem dig. Läkaren går ut men rösten hörs ännu från korridoren. Vad är det för en operationssal, en skyddsarbetsplats? De i rummet drar på munnen. Innan de märker att den äldre tanten nu är en gammal tant. Hon gråter. En gammal kvinna har inget värde. Man borde dö bort.

Det blir tyst i rummet, läkarronden går vidare. Den yngre kvinnan och den som inte ligger bekvämt vet inte genast vad de ska säga. Det talande huvudet mitt emot henne vänder sig mot tanten. Han är tjugotvå och vet. Det var inte din tid än. Det är inte din tid. Tantens gråter men det blir glesare mellan snyftningarna. Hon säger att det kanske går. Det måste gå. Går nog. De andra i rummet stämmer in i mantrat. Det går när man bestämmer sig. Du ska bestämma dig. Jag bestämmer mig. Tantens torkar ögonen på ett hörn av sitt lakan. Snyter näsan. De andra mumlar belåtet.

Knäpparna av ont går runt bland sängarna. Gömmer sig under men är aldrig helt borta. Såren som man inte än kan se som ärr. Svullnaderna som inte än har blivit till sår. Är det där bra? Ska du göra så där? Nej men jag gör det ändå. De jämför sina olovliga vanor, rörelser, tankar. Hejar på varandra. Berömmar för de första stapplande stegen på egen hand till toan. Hejar på vägen tillbaka. Hjälten bäddar ner sig i boet som hölls varmt under tre tunna täcken. På kudden mitt emot ett mörkt huvud som alltid vänder sig åt hennes håll.

En dag förs han bort och kommer alltför fort tillbaka. De förberedde honom för operation men det kom ett mera brådslande fall. Han ligger i sin säng i sina gamla bandage och försöker hålla modet uppe. Resten av rummet spinner sin kokong runt honom. Fyra dagar till håller det på så. Han får inte äta el-

ler dricka, förrän halv fyra då de kommer och berättar. Det blir inte i dag. Heller.

De talande huvudena håller i varandras röster till sena kvällen. Glider ur varandras grepp när sömnen kommer och löser banden.

Så kommer den riktiga operationen. Han är länge borta, hela eftermiddagen och ännu in på kvällen. Man kan inte sova när han är där, säger den gamla tanten. Då han kommer är det nya vita bandaget det första de ser. Han lyfter handen i vädret som en mästare. Hela rummet hyllar.

Nästa dag kommer flickvännen. Hon har varit här förr men den som inte ligger helt bekvämt har inte varit på rummet just då. Hon och han har samma frisyr. Det ser roligt ut, hon mittemot kommenterar. Jo vi har hört, säger han med en ny blyghet i rösten. Han som inte är rädd för döden. Inte än. Han försvinner ur rummet och flickan stänger dörren. De är länge borta, nästan till kvällsmedicinerna. Han är på annat sätt när han kommer tillbaka. Inte helt här i rummet numera.

En dag till och han är borta. Flickvännen bär väskan och jackan. De stiger ut i korridoren i sina likadana frisyrier, han stänger dörren. Lämnar efter sig sina ord och sina leenden, de svalnar alltför fort. Den gamla tanten säger att hon var så söt, flickan som vi hade i vårt rum. Tantens har svårt att förstå att det var en pojke.

– Jag trodde att de var lesbiska, säger hon. Flera gånger.

Den som inte kan ligga bekvämt avhämtas till röntgen. Hinner inte ens tänka: Låt det vara den. Det är det. Killen som hon sett skuffa andra i sina sängar och rullstolar. Han är mörk och vacker som en amerikansk filmstjärna från 50-talet. Hon har tur. Hans skift slutar snart men han hinner ännu föra henne tillbaka. Musklerna sväller i armarna på den vita sjukhusskjortan.

Lysrören glider förbi, blir till andra. Nya klara, gamla vana. ■

I korgen

*En hurtig och glad citron
rullar sig runt en så fräsch
bunt med dill.*

*De båda har sett solen och
känt vinden.*

Laxens doft tar i näsan.

*Han skryter med allt han
sett och hört, men menar
att Finska viken nog står
som nummer ett.*

*Var är potatisarna frågar
dillen?*

*Nämen det här är ju
gallet, sägs när utlänningen
presenterar sig till
Monsieur Sauvignon Syrah.
Och det blir ett långt solo med
”La vie est une fête”.*

*Men när både rågbrödet,
grädden och potatisarna
är på sin plats,
då blir det en smörjd version
av ”Den blomstertid”.*

*Äntligen framme där
kocken tvättar och lagar.
Äkta mat har äkta smak!
Hennes blåbärsblå drömmar
sitter i fingertopparna,
och hon njuter av att
duka och laga.*

*Allting är färdigt.
Det finns både sol, vatten och
vind på bordet.
Allting är äkta.
Både smaken och stämningen.
Var så god,
stig på och njut.*

Inte som vi andra

*Hon kom med säkra steg
i alltför stora gummistövlar
och stannade vid ett hörn
av skolgården och skrattade
högt för sig själv.*

*Hon presenterade sig artigt,
och neg för de andra i klassen.
Jag ska bli en känd smyck-artist,
meddelade hon glatt och utan tvekan.*

*Vid maten vägrade hon att äta,
och beställde meloner och
chokladflakes, som aldrig kom.
På rasten gungade hon vilt
med tom mage och barfota.*

*På timmarna ville hon prata.
Dessa monologer handlade om
vattenpölar som var större än igår,
eller om pölar som totalt försvunnit
någonstans i rymden?*

*Desto tröttare blev läraren med tiden,
deltog eleverna i funderingarna
runt pölar och rymden,
glaskulor, diamantvatten och regnet
som änglarna skickat som hälsningar.
Hon var inte som andra.*

*Så kom dagen
som alla visste skulle komma,
och läraren gav upp.
Därefter fick flickan lov och sitta tyst
och färglägga bilder dagarna långa.*

*Hennes sprattlande skratt
hördes ej mer runt i korridorerna.
Nej, hon var sur och arg, och
kastade svarta ord på andra!
Läraren förklarade att flickan
inte var som vi andra.*

*Några dagar innan hon fick flytta skola,
lyste hon som en speciell stjärna, som
fallit ner från rymden till scenen
där hon stod stadigt och sjöng solo
för första gången i sitt liv.
Och hon sjöng så,
att jag fick rosk i ögonen
och jag visste att jag kommer att
sakna henne stort.*

Kaos & Ordning

*Vi fick e-post från vänner i Laos
den kom fram i ett bokstavligt kaos:
Gadda? Klattra? Och sang?
Roda kotten och klang?
Vi beslöt då ur spelet att dra oss.*

Ur KAOS, ett sådant som ovan beskrivs, uppstår KOSMOS, detsamma som ordning per definition. Så har i varje fall Ovidius för över tvåtusen år sedan tänkt ut och låtit skriva ner:

*Innan det fanns något land eller hav, någon himmel därovan,
tedde sig hela vår värld överallt ensartad, en massa,
formlös, förvirrad och rå. Man har kallat den massan för Kaos.*

Därefter skisserar Ovidius djärvt upp hur Världsordnaren skapar jorden och världsalltet, Kosmos. Mot slutet av den processen blev människan till (ur Ovidius metamorfoser, Första boken):

*Allordnaren kanske, som redan
skapat en bättre värld, drev fram hennes släkt ur ett himmelskt
frö, ty vår jord, nyskapad och nyss avsöndrad från etern,
kanske behöll några frön av den nära besläktade himlen.*

Kaos blev Kosmos och Ordning rådde därefter i Världsalltet. I de femton böckerna med samlingsnamnet Metamorfoser skildrade Ovidius hur Ordningen redan för tvåtusen år sedan emellanåt hotade att rämna, att upplösas i sina fogar. Ofta ingrep Gudarna, inte sällan så att slutfasen närmade sig en återgång till Ordningen.

Också Kaoset från Lagos som nådde oss genom etern kunde trasslas ut, men utan att Gudarna blandade sig skeendet.

I den kaotiska begynnelsen fanns fisken – en gädda – och en dikt. Den är en av de märkligaste dikterna i vårt land. Dikten skrev en naturvetare och sanningssökare som kanske nådde sin största ryktbarhet som poet med *Gäddans sång*. Den ingår i diktsamlingen *Isspegel* från 1928. Den är skriven på poetens modersmål, finska. Man kan komma den nära genom att avnjuta den på fyra vitt skilda sätt.

Först och främst i sin ursprungliga uppenbarelse:

Hauen laulu

*Kosteasta kodostaan
nous hauki puuhun laulamaan*

*kun puhki pilvien harmajain
jo himersi päivän kajo
ja järvelle heräsi nauravain
lainehitten ajo
nous hauki kuusen latvukseen
punaista käpyä purrakseen*

*lie nähnyt kuullut haistanut
tai kävyn päästä maistanut
sen aamun kasteenkostean
loiston sanomattoman*

*kun aukoellen
luista suutaan
longotellen
leukaluutaan*

*niin villiin-raskaan
se virren veti
että vaiken
linnut heti
kuin vetten paino
ois tullut yli
ja yksinäisyyden
kylmä syli.*

Det är ursprunget, originalet. Samtidigt är det diktens första uppenbarelse som sedan gav upphov till de tre följande semiotiska variationerna.

Först (2008) publicerade Emelie Enckell en översättning till svenska av Aaro Hellaakoskis dikt om gäddan:

Gäddans sång

*Ur fuktiga djupet gäddan sig slunga'
Upp i trädet för att sjunga*

*när dagen redan trängde fram
igenom skyarna
och vågor väcktes under glam
av morgonbyarna
till granens topp steg gäddan då
för att den röda kotten nå*

*kanhända den vädrat hört eller sett
eller smakat i kottens essens
den morgonens daggstänkta glans
och utsägliga ljuvlighet*

*då sitt gap
uppbändande
och käkbensleder
vändande*

*den drog en sång
så vildsint-tung
att fåglarna tystnade
med en gång
som under vattnens
tyngd de hamnat
och ensamhetens
köld dem famnat.*

Den här tolkningen finns i Emelie Enckells vackra häfte "Över språkets gränser – en presentation av dikteren Aaro Hellaakoski" (2008, eget förlag).

I Nya Argus 2–3/13 får man så en annan översättning, en nytolkning av dikten. Nu är det Lars Huldén som svingar semiotikstaven:

När gäddan sjöng

*Gäddan tog ur sjön ett språng
Upp i trädet, sjöng en sång*

*just när genom molnets slöja
syntes dagens första glans
och små vågor sig förnöja
i sin glitterdans
upp i granen gäddan smet
tog en kotte röd och bet*

*hade hört och sett och väntat
fick av kotten sig inpräntat
hur underskön den morgon grydde
som daggpärlor i gräset sydde*

*men när gapet
sångredskapet
fullt av tänder
öppnas sänder*

*det ur sig en psalm
en tung och vild
helt väsensskild
från fågelsången
som bryts av
som sänkt i hav
i ensamhetens
kalla grav.*

Båda tolkningarna är sköna att ta in. Det man först fäster sig vid är att de är så olika, så fullständigt divergerande. Det finns inga orsaker alls att väga dem emot varandra – tvärtom är det härligt att se dem som två olika själers personliga sätt att överföra det givna mästerverket till svenska.

I båda fallen sitter den nytillskurna språkdräkten som hand i handske.

Innan vi närmar oss Gäddans sång i sin konkretisering, bildhuggarversionen, är det kanske viktigt att försöka greppa den som en intellektuell, kanske till och med andlig företeelse, en insikt.

Det är diktens första gestalt efter Kaos, då de obegripliga stavelserna, orden och de i rymden utkastade till synes randomiserade bokstäverna äntligen blev förståeliga, meningsbärande.

Tillbaka till den sista dikten i Aaro Hellaakoskis diktsamling från 1928 ”*Jäpeli*”, *Hauen laulu*.

Det är klart att den enastående dikten från första stund kittlade läsarna med sitt okända formspråk, sina fräcka tankekrumsprång och med de undanflyende fästpunkterna att hänga förståelsen vid.

Varför sjunger gäddan? Och i ett träd? Den röda kotten – vad betyder den?

Det är många som letat fingervisningar och förklaringar i dikten. Man är rätt enig om att det är en hyllning till skönheten som ger gäddan den andliga kraften att svinga sig upp i trädet. Skalden har själv berättat att ”dikten föddes en augustinatt 1928 vid stranden av en insjö, som en syntes av en innehållsrik och lycklig sommar, en ’somrarnas sommar’. Den natten tvingades han några gånger upp ur sin halvslummer för att, i skenet av ett stearinljus, ’anteckna stroferna som surrade i huvudet.’” (Över språkets gränser, Emelie Enckell s.112)

På nätet fångar jag Helsingfors stadsbiblioteks spalt med svar på frågor om dikters tolkning (min översättning, E.E:s dikttolkning):

Dikten kom direkt ur det undermedvetna. Bilden av gäddan som slungar sig upp i trädet och brister ut i en sång ”så vildsint-tung / att fåglarna tystnade / med en gång / som under vattnets tyngd de hamnat / och ensamhetens / köld dem famnat” är ett hisnande självporträtt. Enligt Unto Kupiainen är det upplevelsen av skönhet som lyfter gäddan ur djupet för att sjunga.

Den röda kotten som gäddan slungade sig upp i trädet för att bita i och som ger inspiration, definierar Kupiainen som längtan. Längtan är ofta den konstnärliga inspirationens källa. Innerst inne är Gäddans sång en erotisk dikt, anser han.

Gäddans språng upp i trädtoppen är ett lyft mot evigheten. Hellaakoskis gädda utför sitt heliga värv, drar sin psalm. En diktares kallelse har ett högt pris, dikten slutar i ensamhetens kalla famn.

Gäddans sång är suggestiv även för ögat. Den grafiska utformningen är

modern, Emelie Enckell visar dikten som handskrift daterad 1928. Hellaakoski har ringat in beskrivningen av det öppna, vassa gapet som blivit en kortfattad fyrradning, två ord på första och andra raden, ett längre ord på de två sista raderna. En mindre font än resten av dikten och indragning från vänsterkanten gör att man tycker sig höra sången strömma upp ur gäddans käft.

Är det den öppna gäddkäften i *Gäddans sång* som leder till att den över åttio år efter sin publicering uppstår som ett konkret konstverk? Skulpturen i aluminium och stål väger 49 ton och gäddan reser sig tretton meter hög utanför Musikhuset i Helsingfors. Skulptören som vann Musikhusets konståvling 2010 heter Reijo Hukkanen och han jobbade med konstverket i över ett år.

Gäddan som klivit upp i trädet för att sjunga är med sitt vidöppna gap det centrala blickfånget. Två höga torn som består av varsin kantställd flygel lutad mot en vedtrave växer upp ur sockeln.

Reijo Hukkanen fick idén till sin hittills största offentliga skulptur då han hemma hos sig råkade fästa blicken vid en souvenir som han köpt i New York. Den föreställde en upprätt stående val. Han var i färd med att leta upp en sinnebild för ett konstverk som skulle kunna resas invid det nya Musikhuset i Helsingfors. Hellaakoskis dikt *Gäddans sång* hade han redan anammat som inspirationskälla för sitt bidrag till skulpturåvlingen. Nu förstod han att gäddan skulle slungas högt i trädet, stående och triumferat sjungande.

Han kallade sitt konstverk för *Laulupuut* (Sångträden) och det blev en lekfull monumental skulptur. För alla som rör sig på den öppna platsen mellan Kiasma och Musikhuset är den ett blickfång som är magiskt vibrerande. Under loppet av ett dygn växlar uttrycken med ljusets föränderlighet och gäddan visar upp nya linjer och nyanser var gång man närmar sig den.

*Våra vänner kom hem i från Laos
redde ut det som verkat som kaos:
statybilden fann de på nätet
de frågade: hörs också lätet?
Snart till Gäddan med dem ska vi ta oss.* ■

När språket växer

Det är härligt att lyssna på hur barn börjar tillägna sig det viktigaste verktyget för kommunikation. Och då är det språket jag menar, utan det hade de sociala medierna aldrig uppkommit.

Språket når fram till barnen utan att de märker det, det sker sent hos några, tidigare hos andra. Men de allra flesta lär sig att kommunicera med språket så småningom.

Här kommer några glimtar av hur barn använder sig av talspråket innan de helt och hållet lärt sig alla dess finesser.

Två systrar, kanske tre och fyra år gamla, grälade så smått om tygbitar som blev över då mormor klippte ut det som skulle bli en silverglänsande nyårsjacka. Hon jobbade på mattan med mönstret lagt över tyget, fäst med knappnålar. De skimrande tygbitarna var ju förskräckligt lockande och ungarna ville båda åt de största bitarna. De jagade upp sig till stora bråket och så utbrast storsyster:

– Senkin suomenruottalainen!

Mormor hajade till.

– Var har du hört det där? Svaret kom omgående.

– Nå en Marja där var vi är på sköt säger så.

Mormor undrade om flickorna visste vad de finska orden betydde.

– Nå att man e dum på någo sätt.

Det var för flera tiotals år sedan, när man inte ännu fått upp ögonen för mobbning, åtminstone inte på dagis, och inte heller talade man om rasism.

Det här med barn och språk var något jag berörde i min bok *Gul och blå* (2008) och här ett citat ur den:

”De första självlästa böckerna ger ordtillskott som man som vuxen blir tvungen att retuschera... Erika minns själv hur länge hon både tänkte på och uttalade ordet *föreviga* med tonvikten på nästsista stavelsen. Det blev en obegriplighet, ett nonsensord. Tills hon hörde det uttalat med tonvikt på andra stavelsen och hon insåg betydelsen, för evigt.

Erikas kusin, redan i barndomen en allslukande läsare, spelade med bravur alla roller i Dumas roman *De tre musketörerna*. En av favoriterna var *Dartnagan* som var en *Gasknogare* och hade en svuren fiende i Kardinalen *Ricelicu*...

Men inte bara det skrivna ordet är svårtolkat för människobarn. Erikas läsandande kusin levde länge i tron att fönsterprydnaden som hängdes upp i juletider i många fönster hette *Bättre hems stjärna*.”

Så minns jag två grabbar som lekte en häftig Polis- och Rövarelek. Den ena

bankade ursinnigt på den stängda garagedörren och hojtade med förställd röst:

”Öppna i lagens namn – det är hos polisen.”

Slutligen ser jag framför mig ett gäng med småkillar med ögonen inställda på glassköp som närmar sig min styvfar i trädgården:

”Tar du betalt för maskrosorna i år igen?”

Så svårt är det att lära sig behärska språket som kommunikationsmedel. Också de pyttesmå orden bär fram viktiga betydelseskiftningar och kan vända upp och ner på det man avser.

Man bara anar sig till hur mycket svårare barn som inte talar med en levande person, utan handlöst slungar sina meningar ut i rymden, har att uppfatta och bemästra sitt språk. ■

Om tider

När vetenskapsmännen talar om jordens tillkomst bollar de med jättestora siffror som miljoner eller miljarder år. Siffrorna är så enorma, så för en dilettant som jag, blir de helt obegripligt stora. Redan definitionen på ett ljusår, den sträcka som ljuset färdas i ett vakuum på en sekund, är för mig svår att omfatta. Hastigheten är ca 30 000 000 m/s. På ett år färdas ljuset alltså nästan 9 461 miljoner kilometer. Hisnande tankar!

Mot denna bakgrund låter det säkert helt absurt att påstå att någon kunnat skapa vår jord på några dagar. Så står det ju i bibeln. Jag har själv funderat mycket på detta och tror mig faktiskt ha kommit på en förklaring! (Oj, då! Det låter sannerligen inte anspråkslöst!) Men så här har jag tänkt:

En människas liv indelas i perioder av olika slag. Man kan tala om barndomstid, ungdomstid, medelålder och ålderdom. Varje tidsperiod omfattar ett visst antal år. Utgående från detta vill jag försöka förklara begreppet ”dag” i skapelseberättelsen. Jag använder både den engelska kung Jakobs bibeln och den svenska Folkbibeln. I första Mosebokens första kapitel och vers fem står det så här:

And God called the light Day, and the darkness he called Night. And the evening and the morning were the first day.

Gud kallade ljuset för dag, och mörkret kallade han natt. Och det blev afton och det blev morgon. Det var den första dagen.

I den svenska tolkningen skiljer sig inte de båda dagarna i texten från varandra. Båda skrivs med liten bokstav. I den engelska versionen skrivs ljusets dag med ett D i början. Detta för att markera en dag och en tid av ljus före solens tillkomst. För mig framstår denna tid som en skapelseperiod vars längd inte är känd. Den följs också av en period av mörker ”Night” som tyder på en period av vila. När solen sedan tar form inrutas tiden i de för oss så välbekanta åren och månaderna. (Om detta i I Mos 1:14–19.)

Eftersom jag varken förstår hebreiska eller varit tillräckligt aktiv för att kontakta någon som är mera kunnig i tolkningen av bibelns urtext, kan jag fritt fundera lite till: kunde dagen, den som kallas ”the first day” eller ”den

första dagen” också skrivs med D i början? Likaså de andra sex skapelse-dagarna. Då skulle man tydligt skilja på våra dagar och Guds Dagar.

Lite intressant för mig är också definitionen av dag. Till dagen hör aftonen och den kommande morgonen, i den ordningen, inte börjande med morgon, som följs av dag och afton. Enligt den logiken skulle Guds Dag = dagperiod + afton + nästa morgon. Natten är en tid då Gud inte verkar.

Detta påstående finner man belägg för i Nya testamentet där Jesus säger: ”Så länge det är dag måste vi göra hans gärningar som har sänt mig. Natten kommer då ingen kan arbeta.” (Joh 9:4, enl. Folkbibeln) I den därpå följande versen definierar Jesus vad dagen är: ”När jag är i världen, är jag världens ljus.” Är det då så, att Jesu verksamma tid är dagen med D?

För mig, som är pensionerad sedan många år, känns Jesu ord mycket naturliga. Min tid som lärare kunde ju kallas ”en arbetsdag”. Efter pensionering-
en blev det en tid av överksamhet och återhämtning = en afton, så följde en längre sjukdomstid = en natt och nu känns tillvaron som en morgon med nya möjligheter. Låter det här för banalt och enkelt? Kanske, men det är en förklaring.

Gud är, enligt bibeln, inte beroende av solåret. Redan aposteln Petrus hade förstått detta. I sitt andra brev skriver han:

Men glöm inte detta mina älskade, att en dag för Herren är som tusen år och tusen år är som en dag.” (II Petr 3:8)

Jag uppfattar uttalandet på så sätt att Guds tidsbegrepp är någonting helt annat än våra dagar och år. Kanske det just är fråga om perioder som innehåller x antal mänskliga år. På många ställen i bibeln talas det om tider och stunder utan exakt tidsangivelse.

När jag funderar på allt detta, blir skapelseberättelsen i mitt tycke både logisk och möjlig. Kanske här finns något som är värt att grubbla på!

(När jag läser igenom min text känns den som en liten predikan. Låt gå för det! Den må vara en liten predikan. Innehållet får ju var och en bekräfta eller förneka efter eget tycke.) ■

Bastubranden

Eva satte sig i trädgårdsstolen och vände ansiktet mot solen. En ensam fågel kvittrade i äppelträdet och dansystra citronfjärilar virvlade omkring. Söndagens frid låg över trädgården. Fjolårsgräs och fröställningar stod bruna och ståndaktiga. Scillorna bildade öar i gräsmattan och vårlöken stack upp litet varstans.

I morgon, tänkte Eva, ska jag städa och kratta, samla löv och nedfallna kvistar och lägga dem i komposten och mylla blomrabatterna. Men idag ska jag njuta av sysslolösheten och friden. Kan det bli bättre, tänkte hon och tog en klunk ur kaffemuggen. Hon brukade dagdrömma, sitta för sig själv och hitta på den ena historien efter den andra. Hon lutade sig bakåt och blundade.

I samma ögonblick spred sig ett ilsket, smattrande oljud över nejden. Mensen i äppelträdet lyfte och sköt iväg som en pil in mot skogen. Blåröken steg upp bakom grannens granhäck och följdes av ett hackigt motorhostande. Så blev det tyst. Efter en salva väloljade svordomar startade oljudet igen. Ett högljutt pinande knatter. Hon steg upp och hötte med knytnäven. Men grannen såg henne inte, han var på väg med gräsklipparen över åkern. Friden var förstörd.

Hon vankade av och an över stuggolvet. Samma oväsen skulle upprepas veckoslut efter veckoslut sommaren igenom, det visste hon. Grannen hade bestämt sig för att anlägga en gräsmatta på ett par åkerplättar och trodde att gräsklipparen var det rätta verktyget. Senaste sommar hade hon talat med honom, bett honom att freda söndagarna men tydligen brydde han sig inte om vad hon tyckte. Nu låg en ny sommar framför henne och tanken på gräsklippare och trimmers gjorde henne rasande.

Ett par timmar senare stod hon i skogsdungen bakom huset försedd med en yxa. Hon formligen sjöd av ilsken energi, hon drog på sig ett par grova handskar, greppade yxskaftet och gick an på en stor videbuske. Hon arbetade systematiskt, högg ner alla låga buskar utan urskillning. Små granar och enbuskar fick sätta livet till. Fridlysta eller inte, tänkte hon, de ska bort. Hon jobbade några timmar. Då lade hon yxan ifrån sig och samlade ihop det hon avverkat. Det blev en ansenlig hög. Armarna värkte och händerna var fulla av blåsor, ryggen kändes som en avbruten ruska och fötterna i de vintermurkna gummistövlarna var våta av fukt. Nu skall det smaka med ett bastubad, tänkte hon och såg på klockan. Det var sent, men tvätta sig måste hon. Då hon satt på

huk och tände eld under bastuugnen kom hon ihåg grannens ilska kommentar.

– Skaffa dig en elektrisk ugn, du pyr ju ner hela grannskapet med röken.

Elden tog fart och knäppte glatt bland granveden. Hon gick ut på bastustrappan och såg röken stiga upp ur skorstenen och föras av vinden över granhäcken till grannen. Hon nickade och smålog.

Följande morgon vaknade hon av fågelkvitter. Hon vände sig mödosamt i sängen. Kroppen var mörbultad och det värkte i varje lem. Efter kaffet och några gymnastiska övningar kändes det bättre. Genom fönstret kunde hon se skogsdungen, det såg prydligt ut när allt sly var borta. Hon måste bara få bort högen med det hon avverkat. Men det fick bli till senare. Nu skulle hon skriva och försöka få ett slut på sin halvfärdiga roman. Under fågelbrädet samlades fåglar och pickade i sig nedfallna solrosfrön. Vilken idyll, tänkte hon, och kände inspirationen komma. Hon öppnade fönstren, andades in den solfyllda luften och satte sig vid datorn.

Hon hade knappt hunnit skriva en mening när det hände. Denna gång var det en motorsåg som drogs igång. Grannen skulle stycka den stora granen som stormen hade vräkt omkull för en månad sedan. Motorsågens bett trängde med ett klagande ljud in i den tjocka stammen, motorsurret ökade och bettet sjöng. Detta var värre än gräsklipparens knatter. Hon stängde fönstret och datorn. Där får jag betalt för gårdagens basturök, tänkte hon och knöt nävarna, bäst att börja med trädgården.

Hon låg på knä och grävde i jorden med trädgårdsspaden, slet och rev i maskrosornas rötter, rensade ogräs och klippte gamla fröställningar. Hon krattade löv och kvistar, plockade nedfallna tallkottar och lade allt i skottkärran. Intill granhäcken byggde hon upp en hög av det hon avverkat föregående kväll. Viden underst, sedan barrträd, torra kvistar och enbuskarna. Över allt detta tömde hon skottkärrans innehåll. Här kan det gott ligga, mumlade hon, nu ska det smaka med en tupplur.

Hon låg på sängen och lyssnade på motorsågen och hörde hur vinden klampade över plåttaket. Med ens visste hon vad hon skulle göra. Hon steg upp, drog på sig vindtygsjackan, de gamla gummistövlarna och handskarna och gick till vedboden. En stund senare stod hon vid rishögen. Äppelträdet böjde sig allt djupare och blåsten puffade henne i ryggen. Hastigt skruvade hon av locket på dunken hon burit med sig. Hon höll inne hållet över rishögen och tömde den sista skvätten på de understa grenarna. När nästa vindpust kom böjde hon sig ner och satte en brinnande tändsticka vid foten av rishögen. Puff. Hon ryggade bakåt då elden tog fart. Svart, tjock rök vällde upp, virvlade runt och trängde genom granhäcken, lyfte och flög för att slå ner på andra sidan. Hon klädde av sig gummistövlarna och slängde dem i brasan.

En frän lukt stack i näsan. Små eldflugor flög omkring när enriset antändes. Röken slog henne i ansiktet, vände om och fördes av vinden ut över grannens nyklippta gräsmatta.

– Där får du så du tiger, skrek hon och hötte med näven.

Det blev tyst. Motorsågen slutade brumma. Med snabba steg sprang hon in i stugan och låste dörren. Genom fönstret kunde hon inte se vad som hände vid rishögen, bara röken som bolmade upp bakom bastun. När hon såg grannen komma springande med höjda knytnävar drog hon ner rullgardinen. Utmattad men nöjd kastade hon sig på sängen. Kanske han nu förstår att han inte bor ensam här, tänkte hon, kanske han nu fått sig en läxa.

Hon vaknade av ett bultande ljud och det dröjde en stund innan hon förstod att någon bankade på dörren. Hon hörde ett avlägset tjut närma sig. En ambulans? Hade någon av grannarna blivit sjuk? Det var först när brandbilen körde in på gården som hon förstod att det var henne det gällde.

Hon tittade ut genom fönstret och såg bastun stå i ljusan låga. ■

Ramaskriet

Där kommer hon igen. Jag sitter här uppe på min sten och glor. Det är maj nu. Det är då hon brukar komma. Jag känner igen hennes iver. Det är nu allt börjar igen.

Hon sätter genast igång. Böjer sig ner, samlar ihop kvistar och pinnar. Drar och släpar på grova grenar och hoptvinnat trassel av nedfallna bitar från träd, murknad bark och utväxter. Hon är ihärdig. Min känsla av igenkännandets glädje går småningom över i något som liknar – medlidande?

Varför gör hon det här, år efter år? När det ändå inte ...

Hon samlar och samlar på sina kvistar.

Jag iakttar henne. Hon går metodiskt fram. Hon börjar alltid här. Nära mig och min sten. Första gången jag såg henne, för snart tjugo år sen, oj vad tiden flyger iväg, de gamla ägarna var nästan aldrig här, gav jag till ett litet varningsrop, ka-ka, ka-ka. Kom inte för nära! Hon hoppade till, hon hade kanske inte ens sett mig. Men så fortsatte hon lugnt, böjde sig ner, upp, ner, upp. Samlade. Hon letar efter material över ett stort område.

Nu känner jag förväntan när hon kommer, ska det äntligen lyckas för henne?

Vi har vant oss vid varandra. Vi har byggt upp vårt förtroende under många långa majmånader, år efter år. Nu tar hon sig fram till buskarna närmast vattenbrynet, står där en stund och betraktar mig.

”Du är här redan. På din sten. Fin mossa du har hittat.” Hon kisar mot solen. ”Visste du att din klarvita dräkt sitter perfekt mot mossan kring dig”? Hon funderar en stund. ”Just nu lyser mossan som en smaragd. Men smaragder vet du kanske inget om.”

Hon går tillbaka till sina pinnar, kvistar och högar, medan jag fortsätter ruva, stilla.

Hennes tilltag saknar logik, märker jag. Ibland trampar hon på mycket utmärkta kvistar, enligt min mening, så det krasar. Så föser hon undan dem med hjälp av en lång stake som verkar ha något som ser ut som klor i långa rader. De sticker ut nederst på staken. Den använder hon för att kratsa ihop högar av kvistar och löv, som hon föser in i håligheter i marken. Jag undrar just varför.

Ibland sätter hon sig ner och suckar djupt. Stirrar en stund ut mot den glittrande fjärden.

Funderar hon på var hon ska ha boet?

Vi har ju i åratal redan valt den här lilla viken, och just den här stenen, för att den inte är utsatt för vare sig häftiga nordanvindar eller alltför stekande sol. Och så har vi vår koloni. Vi är ju sociala. När vi samfällt jagar kråkor och rovfåglar på flykten har vi ibland kallat oss luftskyddet.

Saknar hon sin koloni? Känner hon sig ensam?

Jag har också funderat på det här med överblick. Det är faktiskt inte så enkelt för henne. För oss, min make och mig, är det självklart. Vi flyger helt enkelt omkring och spanar. Tar in omgivningen. Ser var vågorna svallar in över alltför lågt liggande stenar. Märker ut var hotbilderna finns, var vi hittar skydd, var våra fiender rör sig. Kollar närmaste matställe och bästa övningsställe för våra nykläckta. Men nog är det lite besvärligt för henne att få överblick. Med de spretande extremiteter hon bär på båda sidor om kroppen. Som smala pinnar. Fast de är långa saknar de fjäderskrud. Inte kan de bära henne i luften som våra starka vingar. Så mycket hon går miste om – de hisnande luftfärderna och våra halsbrytande dykningar genom den gnistrande blå himlen. Och glidflygandets salighet.

Jag skulle nog inte vilja vara hon.

Senast min make kom för att avlösa mig, vi turas ju om i redet, tog jag mig en flygtur för att kolla hur hon riktigt tänker. Bevare mig väl. Utspridda lite här och där såg jag hennes högar. På de mest olämpliga ställen. Och så slarviga de var. Otäta. Glesa. Saknade totalt balans och harmoni. De kunde när som helst blåsa bort. Hon borde använda mera mossa och löv som bindemedel. Vad allt kunde inte jag lära henne!

Nu övermannas jag igen av det där medlidandet. Nog fattar hon lite trögt. Efter alla dessa år!

Lite senare ser jag att hon har kommit på andra tankar. För nu har hon fått tag på en sorts rörlig manick och börjat transportera de enskilda högarna till ett och samma ställe. Högen blir enorm, lägger jag märke till. Hon måste tro att hon får en stor kull mastodontiska ungar med tanke på det jätterede hon verkar vilja bygga sig.

Få se hur det ska gå, det här året. Det ser inte bra ut. Formen är helt fel. Hög och bräcklig.

Den här eftermiddagen dåsar jag stilla på min sten och väcks av min makes varningsrop. Många gälla kija-kija-rop i följd, åtföljda av hela kolonins kija och keck, keck! Jag lyfter förskräckt på huvudet.

Där kommer han, hennes make. Han närmar sig långsamt hennes enorma näste. Står en stund och stirrar på det. Gör en lov runt det. Tittar upp mot himlen. Väger för och emot, verkar det. Petar lite i hennes hög av kvistar, grenar och pinnar. Några torra löv faller ut från håligheter. Han lyfter en av sina extremiteter upp i luften, som på prov, och tycks lyssna av något. Vinden?

Jag håller andan. Ska det duga? Ska de äntligen lyckas?

En snabb sidoblick visar att hon kommer gående och ställer sig bakom honom. Jag känner hennes förväntan.

Så böjer han sig ner. Strax därpå hörs ett knaster. Det sprakar till och höga slingor av rödgul eld fattar tag i hennes bygge.

Jag och hela min koloni upphäver ett samfällt ramaskri när vi ser hur eldsågorna i triumf flammar upp mot den bleknande skyn. ■

Faster Märta

Sofia tänkte på sin faster Märta som var gammal och krasslig. Borde hon gå och hälsa på henne? Hon hade nyligen flyttat till ett servicehem i Bortre Tölö. Hon kunde förstås gå via blomkiosken och köpa en bukett tulpaner. Det skulle kanske pigga upp henne. Vädret var gråtrist och det snöslaskade. Riktigt gummistövelväder. Tänk att våren är så sen i år, tänkte Sofia. Men skulle hennes faster uppskatta tulpaner? Hon brukade alltid vara så missnöjd och klaga på det ena och det andra.

Det var precis som hon hade tänkt sig. Så fort hon kom in genom dörren såg hon Märtas ogillande blickar.

– Jag har varit så ensam här hela veckan. Ingen har varit här. Så här är det att bli gammal.

Sofia räckte fram tulpanbuketten.

– Och vad ska jag göra med de där, här finns inte en enda vas att sätta blommor i.

Nå, sa Sofia, det ordnar sig och gick och hämtade en vas från servicehemmets kök.

– Här är odrägligt, fortsatte faster Märta. Jag borde nog få komma till ett annat hem. Jag har blivit så darrhänt på sistone och tappar saker. Det är svårt att få upp något från golvet, när man sitter i rullstol. Senast tappade jag Husing och måste trycka på knappen där vid sängen för att någon skulle komma och hjälpa mig att få upp tidningen.

– Man vill ju i alla fall hålla sig ajour med vad som händer ute i samhället, trots att man är isolerad från allting. Stup i kvarten måste jag trycka på alarmknappen, jag behöver ju så mycket hjälp. De blir säkert nervösa på mig, men det är ju deras jobb. Så får man väl tänka.

Sofia lade märke till en bunt veckotidningar som låg på bordet, bl.a. Hemmets Veckotidning och Svensk Damtidning. En bild av kronprinsessan Victoria med Estelle pryddes omslaget på en av tidningarna.

– Har du läst vad de skriver om Victoria, frågade Sofia för att leda tankarna till något annat.

– Är hon inte söt, lilla Estelle?

– Inte bryr jag mig så mycket om de där kungligheterna, sa fastern och snörpte med munnen.

– Sysslolösheten är värst. Va ska man hitta på och göra på det här stället?

– Men du kan ju lösa korsord, Husis korsord, menar jag. Det gjorde du ju alltid förr.

– Jo det gjorde jag, men jag har tappat lusten för korsord.

Om det ändå fanns t.ex. en bridgeklubb här så att man fick spela kort och få lite spänning i livet. Jag saknar så bridgeklubben på Arbetets Vänner. Det var någonting att se fram emot varje vecka. Ibland försöker jag rulla ut mig i korridoren för att se mig omkring. Men vad ser jag? Där sitter åldringar i rullstolar, som halvsover eller pratar för sig själva eller flinar på det där fåniga sättet. Inte har man något sällskap av dem precis. Det är som på en mentalavdelning.

– Har du försökt lösa korsordet i Husis?

– Det är bra för minnet, så sägs det.

– Men maten är väl bra här, inflickade Sofia. Har du haft matlust?

– Nej, aptiten är det si och så med. I torsdags var det utvattnad ärtsoppa och till efterrätt pannkaka med jordgubbssylt. Nå, pannkakan var lite bättre. Men ärtsoppan, usch! Jag kom att tänka på ärtsoppan i Väinö Linnas Okänd soldat där en av soldaterna säger: Kas, kas siellä herne etsii kaveria!

– Har du kunnat sova här då, frågade Sofia. Här är just ingen trafik i omgivningen. Hemmet ligger ju långt från Mannerheimvägen.

– Jo, sa faster Märta. Men nattsköterskan kommer och går här, tittar in till en och av någon anledning vaknar jag då när hon kommer. Sen är det svårt att få tag på sömnen på nytt. Det är lite störande. Hon suckade djupt och såg lidande ut.

Kanske du skulle gå och lägga sig, du ser lite trött ut, sa Sofia, medan hon tänkte för sig själv: Här stannar jag inte längre än vad som är nödvändigt. Gnällkaringen får sitta och klaga för sig själv eller för tapeterna bäst hon vill. Jag måste gå nu, sa hon till fastern. Sköt om dig och det blir nog bra ännu. Man får allt lov att vänja sig vid att bo på servicehem.

– Ja, jag kan inte hjälpa att jag är på så dåligt humör. Du får ursäkta mig. Men tack i alla fall för blommorna.

En vecka senare

Ja, inte är det så lätt att bli gammal och inte kunna ta hand om sig själv, tänkte Sofia. Blir jag då också som faster Märta? Lika hemsk och tvär mot andra människor.

Efter en vecka gjorde Sofia ett nytt besök hos sin faster. Sofia blev helt överraskad när hon såg henne. Fastern var som en omvänd hand. Hon lyste upp när Sofia kom in i hennes rum.

– Du hade rätt när du sa att man måste vänja sig vid att bo på den här sortens ställe.

– Titta här vad jag har fått, sa hon och visade upp en ”gripklo”. Med den här kan jag behändigt ta upp saker från golvet, som t.ex. Husis. Det är ett utmärkt hjälpmedel. Sådana här har ju också städarna i parkerna. Det är en praktisk grej, faktiskt.

Hon viftade med sin gripklo som om hon med den dirigerade en osynlig orkester. Och är det någon som är elak mot mig, så kan jag knipa den skyldiga i baken med den här, sa fastern och såg skälmsk ut.

– Och vet du någonting? I onsdags fick jag fara med två vårdare till Stockmanns. Det finns en sådan möjlighet här. Jag fick själv önska vad jag ville göra. Vi åkte direkt till avdelningen för damkläder. Du ska tro att det var uppiggande. När jag bodde hemma kunde jag inte ta mig någonstans, allra minst till Stockmanns.

– Jag kände mig som ung på nytt när jag fick se på kläder och nypa i dem. Känna på kvaliteten liksom. Jag har ju alltid varit tokig i kläder. När jag ännu var på jobb gick ju halva lönen till klädinköp. Men med en sådan här oformlig kropp kan jag inte få på mig vad som helst. Men jag köpte i alla fall tre jumprar i olika färger. Det kändes så härligt, ska du veta.

Efter klädköpet åkte vi alla tre upp till sjunde våningen i Stockmann och där drack vi kaffe och den ena av vårdarna beställde ett glas Baileys åt mig, du vet den där gräddlikören. Vårdarna drack bara kaffe. De kunde ju inte dricka alkohol, eftersom de var på jobb. Det var ganska mycket folk där just då, eftersom det var lunchdags. Det var intressant att följa med vad som hände där. Det är roligt att tjuvlyssna på vad folk säger. Intill oss hade en ung mamma med sitt barn slagit sig ner. Det var en pojke som ville äta pizza. Men när pizzan var serverad, ville han ändå inte ha den. Mamma trugade och trugade. Jag tycker inte om de svarta, det som är där, sa pojken. Det är oliver, sa mamman och det slutade med att mamman själv fick äta pizzan. Sådana kinkiga ungar det finns nuförtiden. Det är länge sen man själv hade småbarnsproblem. Tack och lov för det.

– Jag har fått veta att varje onsdag tar de mig med på en tur in till centrum. Det kommer att vara veckans höjdpunkt, något som man kan se fram emot. Det är kanske inte alls så trist att bo på ett servicehem. Faster Märta var så uppfyllad av allt som hade hänt henne. Sofia satt snällt och lyssnade.

– Så bra att du har kommit på andra tankar, sa Sofia till sist och reste sig för att gå. Fortfarande var hon lite misstänksam. Hur länge kommer hon att vara nöjd med sin tillvaro? ■

Det är inte fullmånen

*Det är inte fullmånen,
det är Du,
som gör mig sömlös i natt
som om kroppen ville vaka
på nytt och om igen
varje år
vaka den sista natten
vid Din sida
vaka
till den tystnadens fullhet
som intog världen
när din andning
uteblev*

Och jag sjöng kanske fel sånger

*men jag kunde inte
låta Dig gå
ensam
in i det okända*

*så långt det var möjligt
följde jag Dig*

min sång i Din hand

Dansande hästar i svart och vitt

Till de roligaste minnen jag har av min far hör stunderna vid schackbrädet med hästar som galopperade elegant och oberäkneligt likt lippizaner, drottningen som var kungens starkaste försvar, de modiga bönderna som gick i främsta ledet, löparna som likt pionjärer smög sig in i fiendens läger så att man lyckades göra kungen schackmatt i tre drag. Ååh! Och tornen, strategiskt i hörnen, så suveräna då man kom åt att göra en rockad. Men hästarna var mina favoriter, inte bara för de annorlunda stegen, nästan som att sitta i sadeln på en salsadansande lippizan, utan också för att de är snidade på det vänligaste sätt för att greppas av en barnhand.

Min far var färgblind, att han kallade pjäserna svarta och vita tog jag därför med en klackspark. Svarta, ja. Som farmors stämde Blüthnerpiano. (Hon hade ett annat också, ett med träram och sjungande tangenter med okända intervaller, lika fångslande som Brahms profil i pärlemorintarsia). Men vita, som tangenterna av elfenben? Gula, tyckte jag, trävita är vuxenordet. Och allt som gällde trä och virke var jobbigt för mig. Åh, dessa brädlappar som alla såg likadana ut, och så skulle man kunna säga att den där, det är furu, och det där är grane, ale, björk, ek ... Far var kanske inte den störste bland barnpedagoger, vågar jag nästan säga.

Far talade dessutom jämt om sina affärskontakter som jag hade mindre än föga intresse eller förståelse för. Han var en naturmänniska med expertis på virke, enkannerligen björk, virkesexport var hans yrke. Barnbarn till en sjökaptan från Visby var han också, och vistades alltid i skärgården om somrarna.

Och han älskade det Äckligaste – att äta smörkolor framför ögonen på mig, som var ett typiskt tanigt och blekt efterkrigsbarn på ständig gödkur med hjälp av extra fettransoner. Pedagogiskt, hm. Men uppsåtet var säkert vackert, vill jag tro. Och att rulla smörkolor mellan två räfflade träspadar var ju lite spännande, de ville aldrig bli runda då jag försökte rulla dem.

Då var det bra mycket roligare med *hobbelbobb!* Att knäcka ett ägg utan att gulan skadades, att skilja gulan från vitan – redan det var ett äventyr i sig. Sedan tillsattes socker och så satte man igång att vispa (aldrig med en silvergaffel, silver svartnar och ger en äcklig bismak) nästan intill handförlamning, kändes det som. Sockret skulle smälta helt så man inte såg de gråaktiga kornen, visp, visp ... Hobbelbobbeln skulle vara tjock och vitglänsande innan den fick ätas. Då kändes den luftig och skön, världens namigaste gota (smarrigaste godis, säger man kanske idag).

Om det fanns apelsiner pressades saften ur en halv därtill och blandades i hobbelbobbeln, som då tyvärr förlorade lite av sin luftighet. Så sköttes på den

tid det begav sig den återkommande vinteranemin och aptitlösheten. Mycket senare lärde jag mig att byta ut apelsinsaften mot en skvätt konjak, men egentligen smakar originalet, bara ägg och socker, allra bäst. Om det är tillräckligt välvispat, alltså.

Hobbelbobbeln fick senare ett korollarium – hemgjord marsipan. Äggviktorna skulle tas till vara, och det gick tydligen bra att blanda dem med socker och mandel. Det var en alltför komplicerad process för mig, som bara fick spritsa fram den skällade mandeln ur sitt skal innan den kördes i en handved mandelkvarn. Stora människors jobb var det, alltför arbetsdrygt för barn. Kanske var det också för ”henne” en metod för att finna vägen till oss barn, att ha en gemensam programpunkt. ”Hon” var pappas nya kvinna, och det var inte alldeles enkelt att lära sig förhålla sig till henne. På den tiden var nämligen skilsmässor ovanliga och skapade starka sociala klyftor. Mycket att processa och ingen hjälp i det fick man då, när föräldrarnas aggressioner ven som korsade klingor över barnens huvud.

Kanske började det först här, för mig, livet bakom glasväggen. Om inte vid hemkomsten efter krigsbarnsåret. Känslan av ständigt utanförskap, det övergivna barnets skyddande pansar – alltjämt levande är den, även om den numera är grafentunn. Och ur den spirar ord. Mitt farsarv – kärleken till siffror, mitt morsarv – kärleken till ord. Ändå vet jag att också far skrev, han kunde skicka telex till sina affärsvänner på vers och kallades därför ”Runeberg”. När han skrev för hand, med den högra, den med de konstigt böjda fingrarna med ståltråd i efter mötet med en granatskärva under kriget, då skrev han hastigt och textade alltid med stora bokstäver. Det var kanske ett sätt att förvissa sig om att inte kunna bli felläst, engelsk och svensk skrivstil skiljer ju sig mycket från varandra. Orsakerna tänkte jag ändå aldrig på när jag såg honom forma orden i tunnaste blyerts eller med det kungsblå bläcket ur den fina reservoarpennan med evighetsgaranti. Alltid Parker, skulle det vara.

Och siffrorna? Snabbmetoder för multiplikation av vissa tal, sifferglädje, huvudräkningslekar, känslan för att tal är prima. Primital! Som att just idag fylla primital fram- och baklänges. Sjuttioett, säger ålderstilläggen framlänges, sjutton säger själen baklänges. Inte helt som då i tiderna, inkrökt sjutton, kanske mera full i sjutton, när ungdomens skuggor och rädsla inför livet fått vika. Idag vet jag ju att ”livet är inte det värsta man har” *) – och, mina vänner – ”om lidit är kaffen klar”. Dags att vispa hobbelbobbeln! ■

*) refräng ur den danska visan Svantes lykkelige dag

Vitsippan

Till vårens blommor hör blåsippan, tussilagon, scillan, tulpanen och påskliljan. För min del väntar jag varje vår på vitsippan, den här lilla anspråkslösa blomman väcker många minnen hos mig. På latin heter vitsippan *Anemone nemorosa*. Den växer på skuggiga, fuktiga hagmarker, vid kärr, vid dikeskanter, i lundartade skogar där den breder ut sina vackra vitsippsmattor.

Vitsippan är en flerårig ört som blir tio–tjugo centimeter hög, den har en jordkrypande horisontell rotstam från vilken ett örtblad växer upp. Den stjärnlika vita blomman sitter i allmänhet ensam på blomstjälkens topp. Den har sex hylleblad, tre i en yttre och tre i en inre krans. Blomman är öppen på dagen och sluter sig till natten och böjer sig då mot marken. Längre ned på stjälken sitter tre flikiga stjälkblad på skaft. Vitsippan innehåller liksom andra ranunkelväxter en skarp frätande saft som någongång vållat förgiftning med dödlig utgång. Vitsippans frön sprids också med myror.

Vitsippan är känd som morsdagsblomma i södra Finland. Om våren är tidig är den då redan utblommad. Då staden Raseborg grundades blev det en tävling om stadens vapen. Det vinnande förslaget blev åtta vitsippor i en ring. Raseborgs stadsvapen avtäcktes under en högtidlig ceremoni den fjortonde maj 2008 invid Raseborgs gamla slottsruin.

Vitsippan börjar fort att sloka i vas. En bekant sade att om man plockar bort alla gröna blad håller den sig längre. Vackrast är vitsippan ute i naturen. Vid husknuten på landet plockade mina små pojkar vitsippor åt mig på min födelsedag i maj. I skolan sjöng vi den här visan om Årstiderna av Alice Tegnér:

*Om våren, om våren, då är det allra bäst,
då ha vi så roligt och leka allra mest. Då
plocka vi gullvivor och sippor, vita och blå
så vi svänga om och runt i ringen gå.*

En enda gång då jag fyllde jämna år hade jag ett fint kalas med öppet hus på ett större kafé. Det var annons i tidningen och släkt och vänner vällde in. När själva festen planerades var det lättare att välja traktering än dukningen och blommorna på borden. En av medhjälparna sade att hon lovar och kan plocka vitsippor samma dag. Jag tyckte att det såg bra ut med de små blombuketterna med vitsippor på varje bord. En gammal beundrare från annan ort, som jag

inte träffat på många år hörde av sig och ville komma och hälsa på. Jag gissade att jag skulle få blommor. Jag blev både röd och väldigt glad när jag fick en stor kram och en egenhändigt plockad bukett med vitsippor. ■

Vie le cocktail

En renässans av klassiska cocktailar

I förrgår hade min kära bror Pierre en cocktail med temat ”30-talsglamour”. Pierres cocktailfester brukar oftast bestå av bubblande program med en skön mix av musik, gäster, överraskningar och snack som ger en bra start inför sommaren. Också denna varma junikväll skulle bli ett myller av folk, musik och små framträdanden i husets olika hörn. Men om du ville vara säker på att ha en sittplats där du kunde njuta av en cocktail från baren utomhus borde du inte komma senare än klockan nio.

Själv anlände jag lite efter åtta på kvällen, lite för uppklädd kanske. ”Bättre för uppklädd än underdressed”, tänkte jag, fast jag egentligen inte alls fattar varför man på cocktailbjudningar skulle vara tvungen att gå och köpa långklänning eller kostym med mera. Visst är Pierres cocktailfester fina och temakvällar hör till hans favoriter i livet. Men vore det inte viktigare att helt enkelt ordna en trevlig dag där alla är glada och firar HANS dag i stället för att folk skulle bli ruinerade på köpet?

Min kära bror Pierre antydde dock att jag gärna skulle följa klädkoden cocktail attire, om jag absolut inte ville skaffa mig ett plagg med ”30-talsglamour”. Pierre jobbar i en mycket internationell miljö så det ligger ingenting konstigt i att hans koder är på engelska. Ändå kunde han helt enkelt ha hänvisat till att han egentligen inte bryr sig om bordsplacering eller annan placering med att säga ”Slå dig ner där det finns plats! Mat och dryck bjuds runt hela kvällen av serveringspersonal eller kan hämtas från baren”. Det är den här slags cocktail som jag gillar mest, den ideologiska som jag anser styr mina handlingar och moraliska överväganden listade utan inbördes rangordning.

De kvinnor som kom till festen älskade mig veterligen att klä ut sig till 1930-talets glamourstil. Kanske känns det lättare för en kvinna att klä ut sig till en flapper-girl som dansar runt i sin fransiga klänning i husets olika hörn, helst charleston efter Pierres jazzskivor från både 20- och 30-talet eller foxtrot och quickstep som man dansade i Sverige på cocktailpartyn den tiden. Och eftersom flappermodet var inne just då, tog jag mig friheten att låna Kalles stora benvita dubbelknäppta jacka med svarta ränder och fuskfickor samt matchande byxor med resår i midjan. Den traditionella vita slipsen hade jag hemma i mitt eget klädskap och så lyckades jag även skaffa mig en lämplig

gangsterhatt, tyvärr inga damasker eller tommy gun för att kunna känna mig som en riktig gangster. Kanske var det bättre så, för Pierre tog emot gästerna som självaste Al Capone, iklädd svart kavaj med gråa ränder, glansiga, svarta kavajslag och enkelknäppning samt ett par matchande byxor med vita hängslan, vit slips och en svart gangsterhatt med vitt band. I mungipan hängde en stor kubansk cigarr, kanske för att han skulle få ännu större respekt som en person ingen gäst vågade sätta sig emot.

Till all lycka hade jag med mig en limpa Sobranie Cocktail-cigarett i olika pastellfärger från en välsorterad tobakshandel. De påminde mig närmast om de färgkriter vi använde i skolan i början av 1960-talet. På cocktailpartyt var det mest de lite lösaktiga flapper-flickorna som blev förtjust i dem och höll dem mellan läpparna då de flitigt dansade i husets olika hörn i sina fransiga klänningar och billiga hårband och smycken.

Festen kom i gång så småningom och jag försökte njuta av min "Nineteen-Twenty Pick-me-up Cocktail" ute på gården i närheten av baren utomhus. Glasets innehöll till största delen en fransk aperitif med 40–45 procent sprit smaksatt med anis, men även mycket gin samt Angostura Bitters och orange bitter. Bartendern skakade drinken skickligt med mycket is, hällde upp den i ett isfyllt vinglas och toppade drinken med sodavatten.

– Det pågår en renässans för klassiska cocktailar, anmärkte bartendern som noggrant hade studerat en bok från 1930 skriven av Henry Cocks.

Pick-me-up hade knappast någon positiv inverkan på damsällskapet på gården och jag började småningom högt fundera över vad originalet faktiskt innehöll, eftersom malörtsbaserad absint förbjöds redan i mitten på 1910-talet. Bartendern började genast med ett längre föredrag om förbudstiden då barerna serverade färgglada cocktaildrin­kar som kamouflerade att de innehöll sprit. Under 1920-talet blev det en kortare tid tillåtet att producera och sälja alkohol med anissmak, men utan malört. Därför trodde bartendern, som förresten kallade sig för Jimmy, att de flesta drinkar som sades innehålla absint, faktiskt byggde på pastis, typ Pernod eller Ricard.

– Eftersom absint nu kan köpas igen, så använder jag gärna den. Absint är lite vassare i smaken och har tydligare aromer, försvarade Jimmy sin kreation.

För det mesta mixade Jimmy drinkar med namn som "Manhattan" eller "Side car" som var populära i 1930-talets New York. Min kära bror Pierre där­emot har alltid uppskattat "svårare" skapelser av tuppens stjärt. Liksom de flesta fanatiker, konnässörer, freaks och nördar i hans umgänge tenderar även han att söka sig mot allt svårare musik, fräna dofter och säregna kompositioner. Pierres favoritcocktail är dock en enkel "Whiskey Sour". Farfar drack den och vår far lär ha druckit den när han med stel blick kastade ögonen på vår kära mor på en midsommarfest strax efter kriget.

– Den smakar som en klassiker. Den ser ut som en klassiker. Den passar även mig efter en slitsam dag eller tillsammans med en nyvunnen kärlek, brukar Pierre förklara passionen till bourbon eller rye whisky med citronjuice, sockerlag och massor av is i ett kylt cocktailglas, som han gärna garnerar med två cocktailkörsbär.

Jag lånade Crocks cocktail collection som Jimmy hade lagt fram synligt på bardisken som en slags lathund för honom så att han vid behov kunde betjäna även de mest entusiastiska cocktail-fanatiker. Moderna cocktailar, så står det redan på pärmens baksida, började blandas i Paris och i USA redan under 1800-talet. Särskilt populära blev drinkarna dock först på 1920-talet då cocktail parties började ordnas.

Efter den andra drinken såg jag dem tydligt framför mina ögon, herrarna Gustaf Filip Creutz, Sveriges ambassadör i Paris, och Benjamin Franklin, troligtvis i sällskap med George Washington på Betsy Flanagans bar i närheten av Yorktown med ett glas i handen dekorerade med en fjäder, skålande tillsammans med fransktalande gäster som general de Rochambeau, vars uttryck "Vie le cocktail", inspirerades av upplysningstidens liberala idéer om alla människors lika värde, tankarna om frihet, maktfördelning och folkligt medbestämmande.

Jag fortsatte med att studera kollektionen. Det är lätt att förklara cock, som betyder tupp på engelska och tail, som betyder svans eller stjärt. Men hur hade tuppstjärten hamnat i herrarnas glas? Ursprunget till ordet cocktail lär vara rätt dunkelt. I Bourdeaux finns mig veterligen ännu denna dag blandade viner som kallas för "coquetel". Och eftersom de skålande herrarna kring bordet i Betsy Flanagans bar troligtvis talade engelska med varandra, fick ordet coquetel kanske en mera amerikansk klang.

Jimmy berättade att hans mor som var född i England envist hänvisade till morfars häst som hade en svans som en tupp. Sådana hästar kallades oftast för cocktails i hela England.

– Själv har jag aldrig sett en häst med "tuppsvans", kommenterade Jimmy moderns ord. Jag tror snarare på Englands kända stridstuppar på 1700-talet där stridstuppar fick dricka "cock ale" och ägarna skålade för den överlevande tuppen med den döda tuppens stjärtfjäder i glaset som segertecken.

Det började bli molnigt ute och jag steg in i hallen för att låta mig inspireras av buffén. Det skulle bli fisk och skaldjur i olika variationer: rå, mager och kraftfull. Rätterna hade separerats noggrant från varandra på grund av deras speciella karaktär. Min kära bror Pierre, konnässör som han är, såg till att rätterna kombinerades med rätt dryck, till exempel snaps till sill och sake till sushi. Buffén öppnades prick tio på kvällen med Cocte'l de camarones, en mexikansk räkcocktail med chili, tabasco och worcester. Pierre hade smakat

sig fram till att lime som fruktsmak passade bättre än den vanligare apelsin-smaken. Med denna speciella cocktail och de övriga oändliga förberedelserna ville han absolut återuppliva cocktailpartyts forna glamour.

Min kära bror Pierre och jag sålde våra föräldrars hus 1997, magasinerade våra möbler och stack iväg på en långsegling med Pierres Ahprodite 36a Cocktail som var väl anpassad och utrustad för seglingar i de skandinaviska farvatten. Under resan bjöd bland annat ett internationellt varumärke, vars namn jag, och många andra, redan har glömt, på sköna underverk i samband med firandet av modekollektionen Naked Glamour Cocktail på Nobis Private Rooms.

Kanske härstammar min kära brors entusiasm för tuppens stjärtar från denna resa, för då har vi åtminstone till en del rätt ut vad en riktig cocktail är. Det är säkert ingen slump heller att Pierre efter vår återkomst regelbundet besökte baren Waldorf-Astoria Long Bar där handelskammaren tillsammans med The Swedish Club flera gånger om året bjöd på cocktailmingel.

En av flapper-flickorna, som dansade runt i sina fransiga klänningar i husets olika hörn, hemma från Taiwan, Ko kallades hon, vilket betyder ”tillåten”, lär ha vunnit den tredje och sista rundan i World Cocktail Competition som arrangeras av International Bartender Association. Under en kväll på Scandic Grand Central för trettio gäster hade Pierre tillsammans med flapper-flickan, efter inledning med fördrink på Ruby, möjlighet att avnjuta hennes kreationer på en nivå som kan kallas cocktail fine dining. Hennes Nomnomnom Cocktail är verkligen en kollektion även i min smak.

Kanske nådde Pierres cocktail inte riktigt upp till en fest som kunde kallas cocktail fine dinner, men tack vare hans nya grannar, freaks och nördar av olika slag, höll festen på att bli succé. Hans längtan efter något som han hoppades skulle slå in var maximal. Därför var han kanske inte helt överraskad när en skara gäster klädda i klassiska svartvit-randiga gangsterkostymer med röd ros på kavajslaget utrustade sig med cocktailar från Vjatjeslav Molotov, som hade hämtat sin inspiration från det traditionella finska köket. Molotov gav nämligen sitt namn till en speciell cocktail som tidigare tillverkades bland annat av spritfabriken i Rajamäki och lätt kunde förväxlas med en Apple Martini. De var stiliga, ståtliga och imponerande tuppstjärtar som snabbt och enkelt kunde användas vid gatuupplopp och var särskilt användbara för att sänka fiendens moral.

En av de maskerade lekte med småflaskor fyllda med lättantändlig alkohol, metanol eller etanol, med en trasa i flaskhalsen. Det lär ha varit Torbjörn Nilsson som höll i en relativt liten cocktail på cirka 6–9 cl av den finska sorten, med andra ord en cocktail bestående av kaliumklorat, noulén och stenkols-tjära.

Flera vittnen som stod utom räckhåll kände igen honom i hallen där han pratade med ett flertal andra gäster i 45-50-årsåldern som alla hade de ovan nämnda röda rosorna på kavajslaget. Enligt polisundersökningen kopplades tre eller fyra av dem ihop med händelsen av den orsaken att man hittade en mängd olika ingredienser i deras hem som man lätt kunde blanda ihop till en cocktail á la Molotov.

Visst är överraskningar på en cocktailkväll med temat "30-tal" alltid kul. Men att folk som tycks ha blivit gangstrar på riktigt och utövar sin kriminalitet som yrke lockar flapper-flickor som dansar runt i sina fransiga klänningar i husets olika hörn att smaka av en dödlig cocktail är nog inte riktigt i min smak. Min kära brors längtan efter något som han hoppas slår in maximalt blev minsann uppfylld. Själv har jag dock upplevt en mera sofistikerad, spritstark och vuxen cocktail av andlig fattigdom, frustration, främlingsfientlighet och vanmakt. ■

Den hemlighetsfulla ön och hur jag upplevde den år 1967

(Inte den som Jules Verne beskrev,
utan en närbelägen: Skanslandet.)

Står man på Sveaborg vid Kungsporten, kan man inte undgå att kasta en blick över det smala sundet, som skiljer de egentliga Sveaborgsöarna från en av samma befästningsplan berörd ö – Skanslandet. Från Sveaborgsstranden sett gjorde den intrycket av att vara litet bergig och skogbevuxen, vilket intresse den kunde ha i sin helhet var det svårt att göra sig en föreställning om.

Sandön – Båklandet – Skanslandet – Alexandrovskij ostrovj – Vallisaari, under dessa namn har ön varit känd, men var trots det mycket okänd. Ifall det har talats om Skanslandets törnrosasömn, så var detta uttryck verkligen passande, bara därför att det växte mycket vildrosor och andra rosor där eller kanske för att stränderna var fulla av taggrådsstängel. Det svåraste hindret, ett vildrosensnår att forcera för den som ville göra ett besök där, var de lagar och förordningar enligt vilka Skanslandet befann sig i Försvarsmaktens besittning. Därmed var allmänheten utestängd därifrån. Därför blev befästningsruinerna, de förfallna idylliska träbyggnaderna och det övriga från äldre tider, inte störda i sin törnrosasömn.

Det är inte meningen att här tangera de diskussioner som har förts om äganderätten till Skanslandet, inte heller att antyda, att det kanske borde ha anslagits för något lämpligare ändamål än det som det då användes till. Här kommer endast att ges en kortfattad historik och därtill en redogörelse i stora drag för hur denna för de flesta då okända del av huvudstaden tog sig ut vid ifrågavarande tidpunkt.

I samband med befästningsbyggena på Sveaborg, som sattes i gång på 1740-talet, kom Skanslandet att bli aktuellt. Man resonerade som så att det av strategiska skäl skulle vara av stor vikt, att denna vidsträckta ö (till arealen större än alla de egentliga Sveaborgsöarna tillsammans, d.v.s. c:a 160 ha) skulle förses med försvarsanordningar. Att lämna ön obefäst skulle vara att ge fienden en utomordentlig möjlighet att landsätta trupper på den och att ha just en skön bas för anfall mot det nya fortet. Man förverkligade dessa planer främst i och med att man byggde en ravellin på västra sidan ungefär mitt emot Gus-

tafssvärd. Vidare ingick i det program som man då uppgjorde för ön, att anslå den för sådana anläggningar som fordrade större utrymme än vad man ansåg sig ha att tillgå på Sveaborg såsom gravgård, förrådsbodas o.s.v.

Det var alltså relativt litet som man fick till stånd på Skanslandet under svenska tiden och mycket litet var kvar att se vid tillfället i fråga. Med stark fantasi kunde man dra upp konturerna för kyrkogården, som befann sig mitt emot Bockholmen. Kullarna var knappt skönjbara i det höga gräset. Tallarna som växte däromkring var vackra och lummiga och de var det enda som gjorde att platsen en aning skiljde sig från omgivningen.

Under "ryska tiden" gjorde man upp ett stort antal planer för Skanslandet. Många av dem realiserades inte. Detta gäller bl.a. avsikten att bygga fyra lunetter som man hade tänkt sig på norra delen av ön. Fyra till konstruktionen rätt så betydelsefulla torn fanns också utarbetade på papper. I samband med den nordligare sjön (egentligen en konstgjord vattenreservoar) var det meningen att bygga vattencisterner. Förverkligade blev framför allt batterierna under senare delen av 1800-talet. De flesta var förlagda åt Sveaborgshållet. Värt att kasta en blick på var Alexandersbatteriet. Tegelvalven som man stöter på i samband med batterierna är av samma typ som de i bastion Delwig (Valhalla) på Sveaborg.

I fråga om Skanslandets historia kan vidare nämnas att ön kom att spela en roll under det s.k. Sveaborgsupproret. De upproriska hade då i sin hand en kedja av öar, nämligen Kungsholmen, Skanslandet, Vargön och Västra Svartön. Sandhamn var de regeringstrognas, även om där också fanns en del vänsterelement. Upprorsrörelsens centrum var Kungsholmen i närheten av Skanslandet. Det sägs att en del avrättningar försiggick på Skanslandet i samband med upproret.

Sorgligt ryktbart blev Skanslandet också 9.7.1937 vid den tragiska explosionen då tolv personer miste livet. Branden lär ha tagit sin början i ett laboratorium, varifrån den sedan spridde sig till flera ammunitionslager. Sådana fanns det inte så mycket av senare, men fortfarande var vissa områden avgränsade såsom förbjudna t.o.m. för Skanslandsborna. En minnesvård över den omfattande katastrofen är rest på Sveaborg.

Som erinringar från den ryska tiden bör också räknas ett par trevliga anläggningar, nämligen en vacker lindallé, som befinner sig norr om Alexandersbatteriet och en gediget byggd stentrappa, som löper utmed en del av östra stranden.

Jag upplevde Skanslandet framför allt som en naturskön plats med ett omväxlande landskap som bestod av rätt så mycket höglänta ställen, dels naturliga berg och dels byggda vallar. Bland de senare kan främst nämnas det redan omtalade Alexandersbatteriet, från vilket man hade en vid utsikt. Man kunde

där betrakta delar av Helsingfors och Sveaborg då man vände sig norrut och söderut: till havs öarna utanför huvudstaden: Gråhara, Torra Mjölö, Stora Mjölö.

Skanslandet kunde uppvisa två sjöar, inte naturliga (vilket redan har antytts), men romantiskt vackra. Näckrosorna blommade och änderna tog sig simturer i dem. Och över det hela vilade en frid, en typisk "Skanslandsfrid". Så få människor levde och vistades där att det vid en promenad föreföll som om man var i vildmarken. Här och där skymtade man kärr, där kallorna var synnerligen rikligt förekommande, vidare påträffade man snårskog, högrastgranskog, dalgångar och ängsmark. Växtvärlden var varierande och kunde omfatta också sällsynta arter. Faunan inbegrep också några ovanliga djur. De talrika hararna gjorde väl ingen grönsaksodlare glad, men fasanerna var lustiga att se där de lugnt spatserade vägen fram.

De flesta Skanslandsinvånare bodde i det gamla tre våningar höga lots-
huset och hade därifrån endast några få steg till bryggan därifrån motorbåten på omkring fem minuter förde dem över till Sveaborg. Därifrån kunde de så ta färjan in till staden. Vintrarna var besvärliga för denna lilla bosättning på kring 100 personer. Det var otroligt vad isar och snöyra kunde hitta på för att göra livet surt för dem som regelbundet måste åka av och an. Men det föreföll mig som om Skanslandsborna skulle ha lidit av synnerligen dåligt minne. När sommaren kom syntes de ha glömt alla dessa vedermödor och "pysslade" lugnt om sina motorbåtar eller ägnade sig åt täppan. Senare på sommaren plaskade barnen förtjusta i den ena sjön som var avsedd för simning och där det fanns en brygga. Husmödrarna tog itu med stortvätt, varpå man snart nog kunde se hur de rena kläderna överlägset och triumferande fladdrade i havsvinden.

Väl kan man anföra kusliga och mystiska minnen och historier, som anslöt sig till trakten. Man berättade om översten utan huvud, ja, han lär t.o.m. ha burit huvuden under armen, som vandrade omkring där – Skanslandsspöket! Man talade om trädet, i vilket folk hade hängts i tiden, om avrättningsplatsen och i Lotshuset om rummet, där den stackars officeren hade skjutit sig – av olycklig kärlek. Ingenting fattades.

Men den hemlighetsfullhet som man ännu hellre ville tillskriva ön, är av det påtagligare slaget: en plats, där det vid stränderna bestämt avvisande var markerat med orden: "Maihinnousu kielletty"! Tidigare lär det t.o.m. ha stått: "ampumisen uhallu kielletty"!

Ön gömde på en skatt, nämligen en trivsamt för dem som levde där och hade en i många avseenden mera behaglig tillvaro än annorstädes i huvudstaden. Bostäderna var små och de som gärna visar upp sina våningar för vänner och bekanta, hade ingen möjlighet att där idka sin favoritsysselsättning.

Skanslandet var för sådana som förstår sig på verkligt gemyt. Skanslandsbarnen, som var många till antalet, behövde inte plågas av vetenskapligt uttänkta och planerade lekparkar (en källa till komplex och trauma för kommande generationer?) De hade allt självfallet: murarna, källarna, kumlen och bergsklackarna för att inte tala om källbackarna om vintern. Man diskuterade kring att allt kanske borde göras om till ett parkområde för rekreation. I situationer som den här är det säkert humanare att återgå till att på nytt texta in: ”ampumisen uhallla kielletty” för att göra den kinesiska muren komplett kring det slag av idyll som numera börjar vara sällsynt.

Epilog: Att klippa siluetter

En av de sista gångerna som jag besökte Skanslandet var en ljuvlig sommar dag. Jag träffade på mina vänner som kom med metspön på väg för att gå och fiska. Mest kanske av artighet inbjöd de mig att komma med. Vi hade matsäck var och en och stämningen kan endast tolkas med orden:

*Vila vid denna källa,
vår lilla frukost vi framställa...*

För att Skanslandet var en värld för sig, liksom en drömvärld, ett äventyr i det förgångna. Vi vandrade genom dungarna och hittade en utmärkt klippa att slå oss ner på. Runtomkring vatten, klippor och österut den vackra stentrappan, där man kan föreställa sig damer, romantiskt ålderdomligt klädda och med parasoll och sylvassa sidenskor göra en eftermiddagspromenad, kanske i sällskap av någon uppvaktande kavaljer.

Vi var mera plebejer än de tidigare Skanslandsinbyggarna, men vi hade samma anda som de, nämligen att fröjda oss åt frisk luft, vågskvalp, strandväxter. Vi hade någon liten fiskelycka, men alls inte att jämföra med de baddare som ortsborna fick upp med sina nät.

Vi åt våra smörgåsar och då jag ju inte direkt hörde till utflyktssällskapet tog jag avsked och begav mig tillbaka.

Jag tog vägen i solgasset rakt uppför Alexandersbatteriet, delvis stegande uppför trapporna, delvis krypande på alla fyra. Väl uppe på befästningen vände jag mig ännu söderut och försökte speja om jag kunde skönja mina vänner. Och verkligen, i motsols kunde jag urskilja dem. Jag såg dem som små svarta figurer där nere på klippan som rörde sig i bestyr med sina fiskedon. De påminde om rokokotidens siluetter. En sista skymt av en förgången värld. ■

Farfars kosack

Farfar hade en kosack som sig bör. En kosack, förklarade Pappa, var en sorts stalledräng. Han skötte hästen, han såg till att farfars stövlar var blankt putsade, han gjorde sådana där små sysslor så att det praktiska livet skulle löpa bra för den han var anställd hos.

På ett fotografi står Farfars kosack i stram givakt vid Farfars sida, medan Farfar själv sitter på en stol, sin vana trogen med ena benet över det andra och svärdet däröver.

Farfars kosack hette Kukuza. Man ser på bilden att den unga Kukuza är medveten om stundens allvar och förstår att situationen kräver för honom att visa fram sin duglighet och redobogenhet i tjänsten.

Vi barn, min syster och jag, hade aldrig sett Kukuza och inte heller hade vi sett Farfar själv som dog under revolutionen, d.v.s. han dog Idus Martae 1917.

Men namnet Kukuza roade oss ganska mycket. Vi var ju svenskar och kom genast att tänka på Kucku, göken, när vi hörde det namnet sägas. När jag senare i livet nämnde namnet på Farfars kosack i ett ryskt sällskap, så skrattade också ryssarna åt det för att kukuza är ett ryskt ord som betyder ”majs”. Men sedan när man tänker vidare så är det ju logiskt och begripligt att en kosack heter ”majs” för att visst växer väl det sädeslaget bra i det ukrainska svartmyllebältet?

Namnet är, vad jag kan förstå och när allt kommer omkring helt i sin ordning: Kukuza.

Vi hörde sedan aldrig vad det blev av Farfars kosack och allt detta hände ju för längesedan.

Men efter det, och mycket senare när jag ett år vistades i Lintula kloster i Heinävesi upptäckte jag att abbedissan (igumenija) där på den tiden var från Ukraina. Hon hette Mikaela (Mihaila). Klosterföreståndarinnan valdes ännu då efter det antal år som de hade varit nunnor. Så hon var inte av den sortens abbedissor som man vanligen tänker sig dem, inte typiskt auktoritativ. Hon utmärkte sig för en enklare livsföring och stor anspråkslöshet. Men samtidigt också för stor innerlighet och hade alltid ett så vänligt leende. En gång gjorde hon en rundtur genom klostret och förhörde sig om villiga att delta i bärplockning. Någon knackade på min dörr. Jag frågade vem det var. Från andra sidan av dörren kom ett litet försynt: ”Mihaila.”

De som hade hört mera om hennes liv förde gärna in samtalet på hästar. Hästar hade varit hennes specialitet i tiden. Det området kände hon bra till. Hon var ju en kosack (kosackkvinnas kosatschka) Då hade man börjat en dis-

kussion om saker långt fjärranifrån. Och detta utgjorde ju i sig en fascination, i likhet med allt exotiskt.

Jag kom på idén att fråga henne om hon visste något om personer vid namn Kukuza i Ukraina? Ett dylikt samtal var inte problemfritt för även om jag talade en del ryska så måste jag nu vara förberedd på att även klara några ord på ukrainska.

Kände hon då alls till namnet Kukuza?

”Jovisst”, Moder Mihaila blev plötsligt allvarlig.

”Kukuza”, sade hon, ”var en mycket bra familj.”

Att tänka sig! Det var som om en gammal gåta äntligen hade blivit löst för mig! Jag fick alltså veta besked om Farfars kosacks familj! Den var från och med nu identifierad som en bra kosackfamilj där någonstans både tids- och rumsmässigt långt borta!

Kommentar: Farfar Toivo Gustav Magnus Löfvings far Alexander, prästson från Hiitola, hade valt att bryta med sina förfäders yrke och enrollera sig i kejserliga ryska armén. Som prästson kunde han inte såsom adelssönerna komma in i en officerskola utan måste börja som gemene man, men avancerade sedermera till generalmajor. Av allt att döma enligt en liknande princip som rådde i Amerika därifrån det berättades att springpojkar arbetade upp sig till direktörer.

Farfar, sonen, för sin del fick nog komma till Nikolajevska Kavalleriskolan, som alla finländare känner till för att där gick ju Mannerheim (senare). Farfar, som i Polen hade gift sig enligt augsburgsk rit med Farmor som var fransk och katolsk, övergick snart till tjänst inom förvaltningen. I Kurland åtnjöt de först såsom Farmor kallar det (i översättning) ett ”anspråkslöst välstånd”. Då hon blivit änka och hela situationen var förändrad efter revolutionen fick hon ekonomiskt stöd av sina fem barn. Hon dog 1940 i det fria Lettland just före det att sovjetryssarna kom in i landet. Aldrig glömde hon att sysselsätta sig med sitt franska modersmål och fransk kultur. T.o.m. genast under evakueringen (i en anteckning nämns Säiniö 28.8.1917) försummade hon inte att undervisa och läste med de två av sina barn som var med henne där ”Télémaque” av Ärkebiskop Francois de Salignac de la Mothe-Fénelon. Den boken som förr var ofrånkomlig vid barnuppfostran och som avspeglar den tidens modell att lära in kristna dygder på basen av antika förebilder. ■

3 maj

*Jag har
fött tre barn
jag har
kokat tusentals
portioner gröt
jag har
stekt tusentals
köttbullar
jag har
jobbat tusentals dagar
för att försörja oss
för att mätta oss
för att ha ett hem
jag har
sett två barn
flytta utomlands
jag har
följt ett barn
till graven
jag har
sörjt mycket
jag har
saknat mycket
jag har
gråtit tusental tårar
jag har
blivit ganska ensam
jag har
blivit gammal*

*varför
kan man inte
ringa till himlen?*

15 maj

*Sov några timmar
drömde någonting
någon timme
någon sekund
vet inte vilken
minns inte vad
vaknade tidigt
före ljuset
före dagen*

*det är så
varje natt
varje morgon
varje dags början*

*det är så
det är sådan
jag har blivit
sådan jag är*

*måste luckra upp
alla knutar
smälta bort
små glödheta spänningar*

i varenda jäkla cell

*tills tanken
får vingar*

10 oktober

*tänk dej
livet
som naturen
där ute
först spirande grönska
sen
en jämn
mogen färg
tills
du ser höstens
alla prunkande färger
granna
som de minnen
du samlat*

och till slut

*svarta tomma
grenar*

*som
lockar tanken*

*till det
som en gång var*

Äggatanten del 2

Och Äggatanten flög med vida vingar. Hennes radar fungerade träffsäkert. Hon var luttrad i skam och sorg och med glädjen framför sig. – Med dessa ord bröts kontakten för ett antal år sedan (i Manus 2010), men vi hann ifatt henne. Hon fick sitt på det torra äntligen.

Äggatanten turistar i S:t Petersburg

Kofferten skälver. Bladen i resehandboken flämtar. Äggatanten flyger högt. Hon skall till bröllopet, sitt bröllop med Munamies, Äggamannen på ditt språk.

Det ska till att ruvas, ruva kycklingar i dubblett. Hon vet inte att han spruckit i sin ungdom och runnit ur sitt skal. Skvallret och gamla röster snurrar runt tantens hönsben, men hennes tjocka pjäxor gör henne ointaglig, hon berörs inte.

Hon skall dit hon alltid velat — in i trygga famnen vid stranden Neva.

Nikita, äsch att jag aldrig minns det rätta namnet, Fjodor, kanske. Några fjädrar lossnar av anspänningen på minnesfunktionen, men nu, nu kommer det, Michail, honom skall jag tacka. Raskt tar jag min Michail, min Munamies under armen. Led du mig över Nevskij, snälla rara.

Jag vill vandra i solen på Nevskij prospekt. Vitra i vita natten över Neva. Jag vill vandra med dig, minnas vintern och mörkret, komma nära hägringen, komma nära dig.

Jag vill vandra i S:t Petersburg, genom människovimmel över gators brus vid bilars tjut och folkets förgångna minnen, bland dem som inte mera finns. Jag vill vandra med henne som ligger begravd under Eremitaget, med henne som levde för fyrahundra år sedan, och med henne som för tvåhundra år sedan besökte Nevskij med sin svensktalande far, smeden. Jag vill lyssna på röster, se på färger, känna lukter och dofter från förr.

Jag har fått nog av nuet, där krigen aldrig tar slut, där tigandet blivit en dolk, där hatet smyger sig på mig lömskt från ingenstans. Jag vill bort. Vandra längs Nevskij prospekt, minnas slasket, regnet, snön, solen, värmen, mörkret och ljuset, men inte här, där allting förstelnat.

Jag vill vandra i salarna i Eremitaget, stiga varsamt över mor Margarets grav, för att inte störa henne, inte göra hennes sömn odräglig. Hon som föddes till det trettioåriga kriget, då Sverige var den ståtliga krigsmakten, då svenskar

dödade och dog i blöda bataljer. Då Sofia föddes till rysk-svenska kriget 1807, gömde hon sig i sin moders kjolar, skrämmd, vettskrämmd. Då Marie och Marius sprättades upp först till första världskriget 1914 och sedan till det andra 1939. Då Astrid föddes till inbördeskriget 1918 och dog utan ord. Då Anna blev till vid andra världskriget under krevader av oljud som gjorde henne galen.

Mord i blod och mord i ord — så löjligt mänskligt — och ändå vill jag vandra över Nevskijs gator där stadsborna försvarade sitt hem sin stad sitt land i niohundra dagar och en miljon vanligt folk dog.

Tåget skall vi ta, det härligt ryska Tolstoj tåget från Helsingfors till S:t Petersburg. Tåget med plyschsoffor i kejsarrött, i vitt, nästan vita spetsgardiner, med förgyllda champagneglas och kyparen i livré på vår bröllopsfest för Mumamies och mig.

Stig på! Tåget går!

Äggatanten vid ratten med lögnfjädrar i hatten

Långt senare efter eländig natt och skrynklig morgon satt fjäderdamen hos kanindoktorn för läkarintyg till nytt körkort, skruttiga mänskan med otänkbart många år på nacken. Tur för henne att hon hade sin lögnfjäder, det kunde gått på tok.

Kanindoktorn ställde frågorna.

”Kan Ni rita en klocka som visar fem före sex, dementifrågan alltså?”

”Javisst! Jag lever visserligen livet efter sexen, och fem före sex var så länge sen.”

Men för all del, här skall det ritas, sex i sex!

”Och så till synen. Planschbokstaven E, berätta vad Ni ser! Täck för det ena ögat,

täck för det andra.”

Och lögnfjädrarna vippar. Med handen kupad för ögat gläntar hon en snutt:

ah, syns bättre med två än med ett öga. Med makalösa gissningar över E'ets lägen, gör hon kanindoktorn glad och nöjd.

”Ååå”, sa doktorn, ”Ni ser förträffligt! Glasögonen är nog bara till Er prydnad.”

”Och så till värkarna och drinkarna. Ni har ingen värk någonstans?”

”NEJ!”

”Ni dricker ett litet glas vin i månaden, eller...?”

”JA!”

”Något annat...?”

”NEJ!”

Och hon fick papperet till nya körkortet efter sju minuter och en ansenlig hög med euros.

Nu samlar hon på fräscha fjädrar till nästa hatt, mumlar i gumskägget:

”Jag ska finslipa mina skrönor inför nästa körkortsdoktor, aktuellt efter fem år,

fem år i sex.”

De tu och strandvialen

Nu är de hemma, de gamla färdkamraterna, Äggatanten och hennes älskade. De har lugnat ner sig, sitter vid brasan i den röda stugan i vinterkvällen och drar sig till minnes. De sitter samman i självvald tystnad, lätt att bryta, mjuk att andas. De har förvandlats till nya människor i ålderdomen, men det syns ju inte utåt.

”Minns du vad vi sade?” spørjer hon. ”Minns du när du lockade mig till ön? Din hand rörde vid min kind. Bländad av solens reflexer över böljorna såg jag in i dina kära ögon, nickade och log. Men minns du vad vi sade varandra, då för länge sen?”

”Nej det minns jag inte, det var ju så himla många år sen”, suckar han försänt i egna tankar.

Hon minns. Morgonbrisen krusade den spegelblanka havsytan. Strandvialen vajade och fällde dagens första pollenkorn i sanden. Klippan gav ifrån sig nattkyla i skira dimpuffar. Luften doftade hav, hyn smekningar. Kaffets mörka beskhet dröjde kvar på tungan.

”Först tog vi upp näten. Du var roddaren, jag fiskaren och upp kom fyra abborrar och två gäddor. Den som var för liten slängde jag tillbaka i sjön.”

”Ja det minns jag. De skulle rökas och njutas med nypotatis, dill och citron.”

”Sädesärlan vippade mellan strandstenarna när vi klev i land med vår fångst, drog upp båten och lade näten på tork.”

Solen hade nått zenit och styrde makligt mot väst. Inte ett moln störde sommarhimlens blå. Måsarnas flykt gick i cirklar över näten på tork mot stugans vägg. Veden för kvällsbastun låg radad i kors i ugnen medan rosévinet kylde i sjön vid strandklippan. Karamazovs bröder låg på bordet i väntan på nästa lästimme.

”Minns du?”

”Din sommarkjol bar strandvialens rödvioletta segel, med dess köl i blåviolett och parvisa bladens gröna.”

”Det är dags för färden, sa du och skuffade roddbåten i sjön.”

”Jag tog filten, flasköppnaren och vinet.”

”Första knycken satte fart på aktersnurrar och du styrde ut medan jag låg i fören och lyssnade på vågornas kluckande mot stäven. Tjären i bogen blanda-

de sig med sältan från havet och kittlade förväntansfullt mot gommen. Ön låg långt från holmen och jag drömde mig bort med frihet i hågen.”

”Det är hopplöst svårt att minnas, det vi sagt varandra. Vi har talat och talat alla dessa år. Men minns du det minnesvärda vi sagt?”

”Vi höll tal till varandra. Först lyfte jag en skål för dig, för något speciellt du gett mig. Sen lyfte du din skål och en tanke om världen, om fred på jorden. Minns du?”

”Vi skålade direkt ur flaskan med det sprittande Vino Verde, likt allmogen-champagne, lämpligt för två långt borta från fabriksgolvet. Men vad i herrans namn sa vi varandra, vilka ord använde vi?”

”Våra gräl var späckade med kraftfulla ord, dem minns jag.”

”Det goda, det minns jag inte, men det onda rör sig med lätta svep i tankarna. Inför minnet av våra festliga dialoger, höjdpunkter i vardagen, får jag tunghäfta och det förtroliga vi delgett varandra sugts upp i ordlös känsla av närhet.”

Vi nådde fram till ön. Du stängde av aktersnurrans dån, slängde ankaret i sjön och fäste båten vid strandtallen. Tillsammans vandrade vi uppåt klippan och sökte oss till en skuggig sänka lämplig för två. Ön var obedd, obedd av människor. Sjöfåglarna kretsade hemvant omkring, harlort låg utspritt och myrorna jobbade oförtrutet på sitt. Ingen brydde sig. Vi skänkte varandra guldkorn. Orden smekte, gömdes och glömdes.

Det var tid för bastu när vi kom tillbaka till holmen och strandvialen.

”Men minns du det vi glömt, det vi gömt, det vi kanske vägrar att se?” ■

Bokens och Rosens afton – en sann historia

Bokens och Rosens dag firas i många länder den 23 april, så också i Finland. I år ordnade Nylands Litteraturförening ett uppläsningssprogram en natt i förskott, alltså på kvällen den 22 april. Aftonen var stilla, luften mild, träden slöjade i ljusgrönt. Ungefär tjugo utomstående personer hade samlats i det internationella antikvariatets trivsamt prydliga lokaler strax bakom Arbis i Helsingfors. En trappa ned finns ett utrymme som får användas gratis för olika passande program och det är inte förbjudet att lägga slantar i en kanna vid ingången. Min och andras plånböcker blev glatt öppnade.

Vår medlem Agneta von Essen hade tagit initiativet till programmet och också bjudit in författaren Robin Valtiala att läsa dikter av Federico Garcia Lorca, både på spanska och i svensk översättning. Längre ner på parnassen, bland Nylittarna, var det Tiina Borgsten och jag som ställde upp, lite senare lockades också Solveig Williams fram. Tiina och Solveig läste egna texter, men jag som nästan bara har HBL-verser i lagret, hade också tagit med mig några kortkorta saker av dansken Piet Hein respektive svensken Leif Nylén. Publiken verkade vara ärligen välvillig och jag kunde med någorlunda gott samvete gå ut i den ljusa vårkvällen med en gulröd ros uppstickande ur handväskan.

Nu kände jag mig plötsligt hungrig och dessutom – faktiskt – lite beredd på äventyr. Jag bor på tre kvarts timmes tågavstånd från H:fors och ville gärna leva lite storstadsliv då jag nu en gång hade tagit mig dit. Jag gick långsamt den ganska korta vägen till järnvägsstationen, utan att se något lämpligt café att slösa pengar på. Vänsterfoten gillar inte onödiga omvägar. Då jag kommit in i stationsbyggnaden, stannade en ung man med mörk hudfärg framför mig och frågade varför jag hade en ros i väskan. Han talade finska och jag svarade förtjust på finska hur jag hade fått den. – Va? Skriver du dikter? Kan du inte läsa en? – Dom är på svenska. – Läs dom på finska, då. Och då... ja, kort sagt: det blev lite småprat, gemytligt, vågar jag påstå. Så förnam jag en plötslig rörelse och såg två andra mörkhyade ynglingar snett bakom mig. Precis samtidigt tappade den första pojken poesiintresset totalt och vips var alla borta.

Medan jag tog de 20 stegen till Café Robert tänkte jag först: *det här blir roligt att berätta för Nylittarna* och sedan: *å andra sidan, just så här går ju stölder till*. Jag tömde väskan på en caféstol. Plånboken var borta.

Vad hände sen? I sammandrag det här: en solstrålande estnisk städerska och hennes snälla finska kollega visade mig till ”kundservice-kontoret”. Där

tillkallades två väktare och stölden blev polisanmäld. Jag kunde själv efter en hel del krusiduller spärra bankkortet, beställa ett nytt och utverka löfte av en konduktör att få åka gratis hem. Allt detta tog minst en halvtimmes tid. Under tågresan gick jag i tankarna om och om igen vad som hade hänt och föreställde mig hur killarna sedan vittjade plånboken och hur de skrattade – eller inte skrattade; 40 euro var väl i klenaste laget. Och alla mina viktiga kort var väl inte heller lika roliga för dem, som för mig. Jag blev mött vid hemmastationen och då bilen kommit hem ville ingen stiga ur förrän storyn blivit berättad till slut. Slut och slut, förresten; precis då min hungriga mage äntligen hade blivit mätt, ringde en Helsingforspolis och förhörde mig på svenska för en korrekt rapport.

Nästa dag, den riktiga Bokens och Rosens dag, blev det också en hel del telefonsamtal, av vilka ett intar en absolut särställning. Liisa Bourgeot från antikvariatet i Tölö ringde mig på eftermiddagen för en upplysning. Min plånbok hade hittats kvarglömd, nära trappan, en stund efter det att jag hade lämnat lokalen. Då samtalet var avslutat intog jag sängläge.

Polisanmälan blev sedan raskt återtagen, plånboken så småningom hemförd, rosen sent omsider vissnad och en slutsats lite slarvigt framvaskad: Var beredd på ett äventyr – och det kommer. Åtminstone ibland. ■

PS tre månader senare: Men gossarna? Visst ville de ha mina pengar? Varför försvann de? Kunde de se att väskan saknade plånbok? Såg de videokameran på väggen? Skymtade de någon vakt? Blev de varnade? Vidare: Har de föräldrar? Eller inte? Sannolikt inte. Snälla alla goda makter och människor: se dem, ge dem ett stort, välvilligt nätverk, hjälp dem och beskydda dem nu och alltid, i tecknet av en ros och en bok.

Hyllans hemliga liv

En bok som hette *Anna Svärd*, hon stod så tård och undernörd
på närmanden, att få bli rörd, nej, ej förförd, men liksom störd.
På samma hylla stod kavat en inbunden och finsk soldat.
Hans namn var *Okänd*, fast berömd och ändå tidvis ganska glömd.
Men mellan dem fanns *Jan Guillou*, 7 – 8 böcker utan ro,
för de togs ut och in i ett, en rotation man sällan sett.
Vad hör man? Ett pedantiskt gnäll: En G står ALDRIG ibland L
vid *Linna* och miss *Lagerlöf*! Fast detta snack gick till en döv.
Men voi! En dag fanns bara EN *Guillou* och snart for också den!
Soldaten miste sin balans och *Anna Svärd* såg snabbt sin chans.
Hon föll åt sidan lite grann direkt mot *Linnas* karska man
som fäste sig vid hennes namn och hennes rygg och pärm och famn.
Och *Anna Svärd* hon tänkte att jag blir förförd i denna natt.
De prasslade med sina blad och yppade sig rad för rad.
Snart gick de upp i limningen. Vad tror du att det hände sen?
Du tror på några snabba ryck som inte lämpar sig för tryck
och allt likväl i glädjeraus. När morgonsolen med sitt ljus
belyste hyllan fann de snart ett kärleksäpple underbart,
en BARNBOK låg emellan dem! Där fick den nu sitt fasta hem,
men lånades ifrån sitt bo i samma takt som *Jan Guillou*,
som flyttades till hylla G, bokstavligen en god idé.
Svärd-Okänd slapp en massa *Arn* och fick väl plats för flera barn.
Men Oj! Kommunen gick på plus och böcker kom i jätteskjuss:
Lindén och *Lotass*, *Lindblad*, *Lång* och *Lugn* och *Lundberg* –? och så trång
blev hyllan nu på många vis att kärleksparet kom i kris.
Helt nya sidor fläktes fram med alltför mycket gammalt damm.
De b l ä d r a d e igenom a l l t och fick det mera varmt än kallt.
Och slutstationen, den blev fin: ett mjukt och mysigt magasin!
Och *Anna* sa: ett flott hotell, här vets att *Selma* fick Nobel!
Soldaten *Okänd* blev civil och vitt beundrad för sin stil.
Så dags för slut? Nej långt ifrån, snart for de båda ut på lån!
Det blev ett hisnande galej som nu du SJÄLV får tänka dej. ■

I tåget

*I tåget har jag här på motsatt bänk
en dam som är ett enda jätteblänk,
ett gnistrande av hejdlös lust till prat
och jag blir genast trötlöst trög och lat
och stirrar i min bok och sitter stum
och låser dörrar mellan våra rum
och vet att jag är feg och blyg och dum.*

*Hur mycket liv ryms inte i en tant,
var hon har bott och annat intressant!
Hon har berättelser, kan vara klok
och ge mig mycket mera än min bok,
som jag för övrigt har i mitt förvar
när mänskan inte längre sitter kvar.
Och tåget bara far och far och far
och far och far och far*

Ett nytt liv – kortrysare i en akt

Himlen är senapsgul mot väster och grå trasor av tunna moln vittnar om hård vind någonstans i stratosfären. Hon har rest länge och kommer nu fram till ett färjfäste med en gul färja som skall ta henne över sundet. Sen skall hon köra fem minuter till och vika in på den lilla avtagsvägen kantad med låga ekar, nå fram till gårdsplanens grus framför den stora vita karaktärsbyggnaden. Hon skall plocka ut sitt medhavda bagage; två stadiga svarta väskor, en liten och en stor. Lyfta upp dem på verandan och ta sig en välbehövd cigaretten innan hon tar huset i besittning, sitt kära gamla hus Färingslund som hon ärvt av farmor.

Hon suckar av välbehag och tänker på hur väl hon planerat sortin. Hur hon intalat chefen att hon skulle på utbildningsseminarium. Hur hon hade kopplat från alla sina filer på datorn och stuvat in alla personliga papper från kontoret i sin stora portfölj. Stulit patenten från VD-sekreterarens dator när Maja var på kaffe. Sen svalt och oberört sagt: ”Vi ses på måndag”, när hon klev ut ur rummet. Tji fick ni, nu är jag fri, hade hon tänkt. Och hennes klackar hade ekat taktfast i golvbeläggningsen som för att markera att nu, klapp, klapp, klapp, är den här flickan på väg bort.

Nu står hon på verandatrappan och drar i sig begärliga bloss i den råkalla aprilvinden. Hon tänker på huset. Hur länge tar det innan det blir varmt? Det har ju stått oeldat hela vintern. Nå, kakelugnarna fungerar och de elektriska värmebatterierna kan hon slå på omedelbart. Fem eller sex timmar? Under tiden kan hon ta en sväng kring ägorna, kolla upp grannens ridhästar i hagen och plocka några fång vide att sätta i vas. Fara iväg till stormarknaden och göra de behövliga inköpen för morgondagens festmåltid för två. En flaska Veuve Clicquot och därtill ett gott vittvin, gravlax, spansk nypotatis och dill, en mör yttre filé och den lokala bagarens förträffliga olivbröd. Juice, marmelad och toast till morgonmålet. Det hoppades hon få avnjuta i den romantiska stolpsängen mellan rosa sidenlakan medan Charles stod för serveringen. Hon längtade efter honom, hennes ljuvliga Adonis. Han skulle komma i morgon med flyget från Lissabon till Göteborg och sen ta sig med en hyrbil till huset, hennes Shang-Ri-La på den skånska slätten. De skulle nog få det fint sen när de väl ordnat upp allt och fått sitt hus i Costa Rica och kunde börja ett nytt liv tillsammans.

Färingslund skulle byta ägare, hon hade ren skrivit under köpebrevet. Charles hade fixat allt. Det hade nog burit emot, för här fanns alla minnena

kvar. Men något måste man offra för att få ett nytt liv, så som Charles hade framhållit. På de pengarna skulle de klara sig en god bit. Resten de behövde skulle deras nya affärsverksamhet stå för.

Hon kisar nu mot vägen och ser en blå Anglia av mycket gammal modell köra fram mot grannhuset. Hade Olofssons på Adelborg bytt stallmästare, undrade hon, när hon såg bilen svänga in på stallgården. Nå det var svårt i dessa tider att hålla tjänstefolk någon längre tid. Hon går in, lägger in ved i kakelugnarna, placerar små bitar tidningspapper och näver mellan klabbarna och tänder på. Det brinner bra. Så tur att kajorna inte lagt bo i skorstenspipan som på Älvslund där hon dinerat med greve Comilton och hans hustru för några veckor sen. Kajorna är en plåga när de väl valt sig en boplats i skorstenen. De är nästan omöjliga att få bort, hade Linda Comilton låtit förstå.

Det rasslar till i eldfånget. Kanske där var någon kaja i alla fall? Men ljudet tystnar. I stället hör hon ett sakta krasande över takpannornas tegel. Konstigt att fågelns trippande hör så tydligt, tänker hon. Sen slår hon det ifrån sig, bär in sitt bagage till sovrummet och gör en duktig brasa där också. Genom fönstret kan hon blicka ut över fälten där man förut odlat vete. Nu står åkern i vall och ger hö åt grannens hästar. Det var länge sen Färingslund varit ett bärbart jordbruk, det var före EU-tiden. Nu är stället bara en skugga av sin forna storhet. Allt möjligt löst folk har börjat slå sig ner i trakten också, i torp och manbyggnader som sålts när de forna bruken och gårdarna inte mer var lönsamma.

Nu ser hon ett spår över fältet. Det ginar tvärs över i riktning mot husets manbyggnad. Hon tittar lite närmare och ser märken efter grova stövlar i pionrabatten närmast huset. Vem har gått här? Spåren verkar nya. Alldeles nya. De var inte där innan hon tände brasorna.

Hon känner ett vagt obehag, men stryker bort det. Äsch, det är väl någon från grannen som stomlat över och inte fattat det opassande i att ta sig fram utan hänsyn till åkertegar och rabatter. Någon ny arbetskarl som har något ärende. Han knackar nog säkert på snart.

Men det kommer ingen knackning.

Nu börjar hon bli orolig. Benen vill plötsligt inte bära henne. Fördömt, de skakar ju! Hon ställer sig nära ytterväggen i skydd av de vita spetsgardinerna, kikar försiktigt ut. Vinden viner i knutarna men inget annat hörs. Varför hörs inget?

Hon känner hur det knyter sig i magen. Hennes hjärta dunkar. Tänk om någon på jobbet märkt att hon kopierat filarna? Om hon varit skuggad hela vägen? Om någon finns därute som är redo att stjäla patentet av henne, det hon packat underst i innefacket på den stora väskan som hon ställt in i sovrummet!

Hon känner blodet rusa i huvudet. Har jag ens min telefon till hands? Borde jag ringa någon? Hon kommer inte på vem hon skulle ringa. Charles är den enda. Han är den enda som vet. Men Charles sitter på konferens och svarar inte i telefon så länge den pågår. Och var är den förbaskade mobilen? Hon trippar fram till kappan som hon lagt på en av rokokostolarnas karm och drar försiktigt mobiltelefonen ur fickan.

Den ringer. Det är ett okänt nummer. Skall hon svara eller inte? Händerna är våta av svett och hon känner hur benen viker sig. Hon sätter sig på stolen. Telefonen ringer igen. Den här gången svarar hon. En djup mansröst brölar godmodigt fram: "Frejvind Andersson från grannen, goddagens! Jag är stallmästare här på Adelborg nuförtiden. Olofssons avelssto Furioso har slitit sig, har frun sett till det något?" Hon suckar av lättnad. "Nej. Jag har inte sett det. -? Men hur vet ni att jag är här?" "Ja frun, man ser ju vem som rör sig på vägarna. Det är inte så många som hittar hitåt. Jag kände igen fruns Audi, fin bil, det är det."

"Ja, jag såg en annan bil också" säger Andersson. "En paketbil med mörkade fönster. Den körde inte ända fram men står parkerad i skogsbrynet. Har frun något jaktlag på väg till harjakt?"

Hon lyckas någorlunda samlat svara på mannens fråga. "Nej, ingen harjakt". Hon är på vippen att säga "Kunde inte Andersson titta upp och se vad det är för jaktlag i skogsbrynet?", men hon håller sig. Vad skulle det tjäna till? "Ja adjö då. Vi får söka hästen annanstans" säger Andersson och lägger på.

Hon går fram till vindsskrubben intill sovrummet. Drar fram en stor älgstudsare, osäkrar den och smyger sig långsamt ned för trappan. Hjärtat bultar, hon har is i magen och rädslan blandas med en skarp känsla av något annat. Ett förhöjt medvetande om faran som ger henne kraft. Hon stiger ut ur huset, fast beslutet att möta sina vedergällare.

Tio minuter senare ligger hon utsträckt på grusgången med älgstudsaren bredvid sig. Hennes ena sko ligger på gräsmattan med klacken uppåt. Genom ett hål i den varma islandströjans bröstparti sipprar något mörkt fram. En blå paketbil vrålar iväg på den våtblöta grusvägen. Konvolutet med patentet finns inte mer i väskan. Det ligger i paketbilens handskfack på väg till en mötande Charles på Göteborgs flygfält. ■

Bedagad Bond

Ljuset tränger in genom fönsterluckorna när Janne vaknar till suset av fåglars vingar. Som en vind tränger vingslagen in i enkelrummet på ett litet hotell i de schweiziska alperna. Svarta fåglar med gul näbb cirklar kring takåsen över snöflingorna som på natten har lagt sig som vita stjärnor. Fåglarna kretsar nyfiket kring fågeln som ligger död på snön som täcker taket och balkongen. Svart och gult mot vitt. Suset väcker sjuttonåringen innan kyrkans klockor klämtar. Han öppnar balkongdörren i det litet slitna rummet på hotellet byggt i jugendstil. En gång kallade det sig för grand hotell. Ett bedagat Grand Hotel. Gammalt precis som många av gästerna som i päls och stavar promenerar in och ut. Gammalt som farmor och farfar som sover i rummet invid.

I nästan en vecka har farfar och han åkt utför på ett ställe som förkroppsligar idén om den klassiska skidorten. Ett ställe med sittliftar och gröngula tåg som lunkar fram som spårvagnar på kuggstångsbanan. Här glider alla slags mekaniska fortskaffningsmedel i olika riktningar över vidsträckta, böljande vita pister och branta backar. Ett ställe där man i pisterna ser många skidande seniorer. De som också på kvällen hackar tänder vid curlingbanan nere i byn. Litet motvilligt kom han med på skidresan. Till en tråkig gubbig by utan after-ski.

Men hans längtan till pisterna är stor. En längtan att från morgon till kväll aggressivt kasta sig utför branta jungfruliga backar. Farfar som vill ha skidsällskap betalar och bestämmer. Han är redan en gammal man, men blicken är rak, rösten mörk och ansiktet solbränt efter en vecka i bergen.

Också farfar har en längtan att kasta sig ner för de branta stupen fast hans ungdom flytt. Men han är försiktig. Han bryter inte rutinerna längre. Susar aldrig våghalsigt ner för en off-pist.

– Off-pist eller inte. Ännu en hel dag kvar att åka. En av livets skönaste, tänker sjuttonåringen och går ner för knarrande trappor till frukosten.

De sitter vid frukostbordet. Farfar, farmor och den slängiga sjuttonåringen. I matsalen med vacker jugenddekoration, mörk panel och glimmande kristallkronor. De pratar inte mycket. Sonsonen är trendigt klädd i svarta skidbyxor och gul höghalsad skjorta. Han följer med skidmodet och sneglar på sin farfar. Han är klädd i en icke trendig urblekt ljusblå overall från sextiotalets slut. Klädd som James Bond. En bedagad Bond. Farmor har diamanter i öronen och målade läppar. På tallriken ligger en vit semla som hon brutit i små bi-

tar. Försiktigt tuggar hon på en bit. Hon har just inga rynkor för hon har lyft sig nyligen. I famnen sitter hennes lilla knähund och gläfsar.

– Du är klädd i samma färger som den döda fågeln på balkongen. Svart fjäderskrud och gul näbb, säger farfar och sörplar i sig kaffet. Fågeln flög i natt mot vårt fönster och dog. Jag hörde dunsen.

– Jag såg också den döda fågeln säger sjuttonåringen och slukar en ostsmörgås. De flygande fåglarna väckte mig.

– I dag far vi upp till Piz Gloria, högst upp. Till Schilthorns topp. Där ligger Blofelds klinik, inspelningsplatsen i James Bond filmen I hennes majestäts hemliga tjänst. Filmen med den berömda scenen där helikoptrarna i gryningen närmar sig Piz Gloria. Filmen med hisnande skidjaktscener. Här skidade jag när filmen spelades in. Hittade de svåraste pisterna ner. Den svarta branta isiga backen ner från toppen är svår, men då var det flyt i åkningen, säger farfar.

– Min Bond säger farmor och ler stelt med strama läppar och matar sin gläfsande knähund. Du är som Bond i filmen. Skida ni. Jag kan njuta av utsikten däruppe och sola mig hela dagen.

– Är inte den svarta backen litet väl brant för dig? undrar sonsonen. Skidåkare säger alltid att den sista dagen är farligast. Då tappar man lätt koncentrationen i backen och faller. Man bryr sig inte liksom.

– Den sista dagen farligast? Det tror jag inte på. Janne. Jag har kastat mig ner för stupen här redan då slalomskidorna var långa, smala och hårda.

Janne rycker litet på axlarna. Onödigt för honom att ta risker. Men om farfar vill det så varför inte.

Farfar bugar artigt och tar farmor under armen. Farmor skidar inte längre efter att hon ådrog sig en knäskada då hon ännu njöt av att dansa på vita stelnade böljor.

– Nu solar hon sig bara och snart blir hon lika rynkig som hon var innan operationen, tänker sjuttonåringen.

De bär skidorna över axeln och ställer sig i kö vid gondolen. Det är vindstilla i vykortslandskapet. Gondolen svingar sig i höjden. Skidåkare skramlar med sina skidor. I gondolen står farmor i översvallande päls, stora solglasögon och klumpiga moonboots med knähunden som gnäller i famnen. De trängs med snowboardare och huttrande japaner som fotograferar. Gondolen svävar mellan taggiga alptoppar. Stupen sänker sig hemska och hotfulla. Rovfåglar bygger bon i rämnorna. Gondolen glider över sin blåa skugga tretusen meter över havet. Gungar till högt över dalen och stannar vid restaurangen Piz Gloria. Blofelds klinik och gömställe i bondfilmen. Nu turistattraktion. De är mitt i äventyrsfilmen. Som en rymdfarkost från sjuttioalet.

Jungfraus spetsiga topp vaktar på folk som smuttar på bonddrinkar eller

skålar i champagne allt medan restaurangen roterar. Ett varv i timmen. Långsamt sveper blicken över bergens ismassiv. Bergen klädda i vita glaciärkappor.

Vacker som en skör bondbrud av äldre modell sveper farmor in sig i en murrig pläd och lägger sig ner i en solstol. Hon solar i päls med hunden i knät och vinkar till sin Bond i urblekt overall och sin ljuslockiga sonson i svart mössa. Solen värmer terrassen, värmer isen som blixtrar bort och droppar. Innan de kastar sig ner för stupen sveper farfar i sig en snaps. Den värmer.

– Ta det försiktigt med snapsen, säger sonsonen med ungdomlig arrogans. Du är inte ung. De sista backarna är farligast. När man är trött tappar man lätt koncentrationen.

– Gammal är äldst, säger farfar skrattande. Och tänker att var atom i sonsonen är en avbild av honom som ung.

Han vet att han inte faller, vet att han inte krockar med andra åkare. Vet att han ännu är stjärna i backen. Han vill vara det länge.

De lämnar farmor där himlen ger sin blåa färg åt isen och spränger ner för den svarta Infernbacken. Snön yr. Vinden plockar vinterblommor. Djävulsbacken stupar brant. Skidan skär in i isen med lager av gnistrande mjuksnö. Det drar till i lårmusklerna. En gupp, ett fall, en kurva, en hoppsväng och en höftlandning. Som skulle de jagas av skidande banditer med maskingevär i en hisnande skidjaktsscen. Som James Bond. De svävar ner mot en tryggare plats.

Efter flera åk är det dags för en paus på en solig plåtå med ett gytter av restauranger. Här finns vandrare med stavar, entusiaster i bastanta skor, illröda i ansikten av solen och den långa promenaden. Flanörer med sina hundar, de som övergett skidåkningen, men inte bergen. Livligt som under rusningstid. Korv och champagne. En snaps. Svarta fåglar med gul näbb pickar i sig mat som folk lämnat. Farfar häller i sig en snaps.

– Var försiktig, säger Janne varnande. Drick inte mera snaps. Du tappar koncentrationen. Det sista åket är farligast.

Dagens sista backe börjar vid glaciärens kant. Den långa breda backen löper ner från två blåa världar, en i isen och en där uppe. Snön är som pudersocker. Skidorna har flyt och stor svängradie. Isens silver krossas. De dansar fram tills solen gömmer sig bakom taggiga toppar. Skidorna söker sig neråt. Ner till den mörka skogen. Pisten smalnar till en vit silverglimmande väg. Granarna är skrämmande svarta. Kurvan skarp. En sten och skidaren mister balansen. Han faller mot skogen. Som moln far stjärnor och solar förbi. En kort stund är det mörker. Och tystnad. Så hör han ljudet av skidor som susar förbi och någon som stannar och frågar

– Hur gick det? Bröt du något? Du flaxade till som fåglarna på balkongen. Stig upp. Ligg inte som den döda fågeln på taket.

Han som fallit in i den mörka skogen, in i den blåskimrande snöiga världen

slår upp ögonen och sträcker ut sin hand. Han sträcker sig efter sin svarta mössa. Stiger upp och putsar byxorna från den kalla snön. Snön har trängt in överallt. Trängt in under den gula skjortan och de svarta byxorna.

– Inget hände, säger sjuttonåringen förbryllat. Allt är okej. Jag åkte på en sten och tappade balansen och koncentrationen. Han knäpper på sina skidor.

Timmen är blå. Månen gör redan en lysande mångata och skidorna tar dem hem till hotellet med gröna fönsterluckor, till farmor med päls och knähund. ■

Ode till s/y Haffsårkestern

(båtens namn då med tillstånd av Tove Jansson)

Vattenmolekyler

A.

*Vårens kraft
bedövande glädjekaskader
i naturen*

*Själen vill slänga
alla vintertvång
allt förbjudet
fult
o bisarrt*

*kroppen vill njuta av
livets under
o klä sig i
alla sommarnyanser*

*Ut till havs!
ropar anden
lämna all brådska
ut till havs!*

B.

*Varför är havet frihet
om det består av triljoner
vattenmolekyler som
måste leva ihop?*

*Varför är båten frihet och seglen
som är direkt beroende av
mast, gast o
skepparballast*

*Varför byts längtan
till frihet
vart år den första
maj?*

*Hur kan vattenmolekylerna för
alltid
bo ihop?*

Kasta loss & Hissa segel

*Förr under somrar
fanns bara semester
med stress, fiskben
gräsklipp
passa upp*

*Nu finns en längtan
som svider
redan på hösten
en känsla starkare
än rus*

*Att komma ut
kasta loss
hissa segel
rymden öppnar sig
o faret är fritt*

*Att få vara
nära barnen, sommaren, havet
o Dig
vågorna glittrar
o vinden friskar i*

Perfekt polish

*Cirkelringar runt viken
loja, breda
vitklorerade
redan äldre
segel*

*Skrovet glänsande
– perfekt polish*

*De andra står på stranden
med mörka ögon
under skepparmössorna*

*flagghissning
– kommodoren talar*

*Cirkelringar runt viken
lätt kuling*

*Ökad fart
– perfekt polish*

*Lyckan av att vara
första båten ute*

Vass om försommaren

Vassen

*hoppas
jämfota*

över öarna

*i
den yttre
arkipelagen*

*o sänder tentakler
in
under
broarna*

till fjärran vikar

Rökt fisk

*Under nattens allra sköraste timme
strax innan dagen gryr
precis i den timme
då allt är så tyst och stilla
att man kan höra fladdermössen återvända
kornknarren vakna upp o
vågorna varsamt tvätta
av stranden*

*Just då kan man sitta
uppe på berget
högt ovan de sovande båtlagen
o blicka ut över fjärden
in i diset som omger öarna*

*o höra fiskebåtarna
närma sig med ett taktfast dunk
med flere yrvakna tärnor
i kölvattnet*

I hamn

*När man sovit
tryggt i lähamn*

*o vaknar
tidigt om morgonen*

*efter en krävande etapp
föregående dag*

*med rockarna ännu utbredda
på tork i kajutan*

*o Wallas-Marinen
tickande i kartsåpet*

*kan man ta sig ett
uppfriskande dopp*

*kliva tillbaka upp på
det ännu daggvåta däcket*

*medan katten och barnen
med härligt bruna kinder, ännu sover*

*o njuta av morgonen
gubbens nykokta, ångande vatten
pulverkaffet*

*då kommer insikten
om att
det goda egentligen
är det enkla*

Sommarlycka? Tankar strax innan jul

Om du tar:

*en båt o ett hav
några moln
lite öar
massor av sol
inlagd sill*

*nypotatis o dill
race över havet
till nästa etapp
spänning
iver o lysande
vältrimmade
segel*

*långa strapatser
längs dammiga
byvägar*

*till en vik så bländande skön
med tångdoft o strandsnäppor o
kvarglömda anemoner*

*fiskstjärter på några
blanka stenhällar*

*fornristningar i
den största plattstenen*

*långsamt växande
åskmoln i horisonten*

*tolv brunbrända ben
lätta hopp
över de sista solvarma
strandstenarna*

*fort in i värmen o tryggheten
i kajutan*

vad får du då?

Huset

*Under den
sista etappen
passeras en ö*

*Med ett hus
på en annars öde ö
högst uppe
på berget*

*huset har levt i
många sekel
innan*

*men det står
fortfarande stadigt
o kunde säkert
berätta om
hur man kunde vara
nöjd
med så mycket
mindre
förut*

Somewhere My Love

*Den egyptiske ortopeden
kan vara rätt säker på att ingen
anar vad han kluckar åt i bussen
från Ekenäs till Hfrs
svartmuskig vid mobiltelefonen
med köttigt djup röst, snarlik
en mosters öronläkarmans där den mullrade smått åsklik
från övre delen av hans avsevärda kroppslängd, inte olik
en kolerisk variant av George Clooney*

*På släktvisiten, orkestrerad som alltid av mormor
som om det krävdes energi av hennes kaliber
för att jämka olika kontinenter samman
ens litet tillfälligt I radhuset i Munksnäs
(vilka ytor! en gracil trappa krökte uppåt)
blev vi tilldelade var sin kusin Jag fick välja solo eller komp
Han stämde gitarrerna och valde noter Allt blev fel Allt
Melodin svävade svårt ("Somewhere My Love")
Rytmen flydde undan Han log världsvant överseende
och fick sedan en karriär inom internationell tandkräm
Tänk att som små ankor komma hit
och förväntas simma med svanarna Hur omaka var det
Hur från början dömt? Nu kan jag varken fråga
kvinnlig kusin eller syster*

London på sextio- och sjuttitalen

Den tiden verkar väldigt långt borta när man tänker tillbaka och visst var London en annan stad då än nu, alldeles liksom femtiotalets Helsingfors inte kan jämföras med staden av idag. Att hyra ett rum med kokplatta och delat badrum/wc två trappor upp kostade 5 guineas per vecka. Hade man jobb fick man också lön varje fredag med ett par sedlar och några mynt i ett litet brunt kuvert.

En guinea (en gammal penninghet) är lika med ett pund sterling plus en shilling. Det gjordes guld-guinea-slantar fram till 1813. Numera känner de flesta inte till pund, shilling och pence för genom decimaliseringen på sjuttio-talet försvann dessa begrepp. Ett pund bestod av 20 shillingar och en shilling av 12 pence. En guinea var 1,05 pund sterling och min hyra var alltså drygt fem pund per vecka. ”Kunde man bo så billigt?” Jovisst, men jag fick ju en veckolön på 12 pund vilken långsamt sniglade uppåt. En ung man, som ville imponera på mig, sa stolt att han förtjänade ”a thousand a year” vilket var 20 pund per vecka. Tänka sig! En ny Morris Mini bil kostade 900 pund då, alltså en årslön för honom.

I slutet av sextio-talet var maten billig. Man gick till Safeway eller Sainsbury på lördag morgon och plockade varor i vagnen. En burk konserverade ärter eller Heinz Baked Beans kostade kanske 9 pence. Brödet som mest var vitt och färdigt uppskuret och plastförpackat var inte mycket dyrare. En härlig sylt-burk kunde man få för ungefär 2 shillingar. Smöret kom från New Zealand och ost fanns av alla sorter: cheddar till vardags och Stilton till fest, om man ville kosta på sig. Jag minns att räkningen för hela vagnslasten sällan gick över 2 pund när jag dessutom hade köpt te och kaffe, socker, bacon och ett halvdu-sin ägg samt tvättmedel och badrumsartiklar. På Portobello Road eller North End Road i Fulham fanns grönsaker, frukter och aromatiska örter. Alla slags färskvaror, inklusive kött och fisk, såldes på öppen gata.

En handfull shillingar behövdes för varmvattenberedaren i badrummet och många fler vintertid för att få värme i gasbrasan i rummet. Vad jag minns kostade det ingenting extra för elektricitet till lamporna eller kokplattan. Senare, när man skaffade kylskåp, fick man en egen elmätare och stod för förbrukningen.

Alla hade inte bil då, dels för att det var dyrt och nästan lika svårt att parkera som nu och dels för att man kunde ta sig fram överallt med buss och tunnel-

banan i stan och med tåg över hela landet. Då fanns det räls – mycket har numera dragits in – överallt och tågen gick flitigt mellan städer och byar i alla riktningar. Jag reste inte runt alldeles i början för jag hade så mycket att utforska i London.

Det fanns inga egentliga cykelvägar i stan. Man bara ”fillade” bland bilar och bussar och det gick bra till och med runt det livligt trafikerade Hyde Park Corner. Cykelhjälm hade man inte. Där är ju vänstertrafik och den saken lärde man sig genast. Inte tycker jag nu heller att det är märkligt att trafiken löper som den gör. Jag blev så van att jag som i minnets backspegel ser hur bussarna går, var man ska stiga på för att fara åt ett visst håll och hur allt fungerar.

På den tiden var jag energisk och cyklade mycket, ibland om söndagarna till Kew Gardens, den enorma botaniska trädgården med växthus som liknade uppblåsta gräddtårtor. Det tog ett par timmar att trampa dit från Kensington, där jag lyckligtvis kunde bo i närheten av arbetsplatsen, och lika mycket tillbaka.

Visst fanns det grönska och blomsterprakt på närmare håll i de stora parkerna. Hav av krokus i mörk- och ljuslila, gult och vitt spred sig i Kensington Gardens redan i februari och en månad senare blommade smörgula påskliljor överallt, t.o.m. längs banvallarna där tunnelbanan kom upp till markytan. Senare blev det rosenprakt överallt. Vid St. Mary’s Church blommar fortfarande skära, mild doftande rosor långt in i november.

När jag väl blivit hemmastadd i London brukade jag, då vädret medgav, trampa iväg med en liten matsäck till Paddington Station på lördagsmorgonen för att köpa biljett till någon station på 30–40 km avstånd. Cykeln fick åka gratis i godsvagnen. Sånt går väl inte an numera. Vidare med en karta längs byvägar, ibland för att se någon urgammal kyrka, något av de många godsens och deras underbara parker, eller under sensommaren för att plocka bär längs vägarna. Det fanns att ta för sig av saftiga och söta björnbär. Man bara klev över en port och vandrade på insidan av de höga häckarna som består av en mängd olika arter. Det sägs att man kan räkna århundraden som häckarna funnits genom atrikedomen.

Största delen av England är ju ett urgammalt kulturlandskap. Jag plockade björnbär och fyllde plastkassar. En del blev sylt och resten blev vin som, när jäsningsen lyckades, smakade litet som portvin. Ibland hittade jag blå hagtornsbär också. Dem kunde man göra till en härlig likör genom att packa dem med socker i en burk, hälla på gin och skaka om ibland under några månader. Drycken blev grannröd, och kallas sloe gin, alltså hagtornsgin.

På dessa utfärder var det inte nödvändigt att återvända till stationen varifrån man kommit utan man letade upp en annan på kartan och kunde vara 99 % säker på att ett tåg skulle gå till London om inte genast så om ett par tim-

mar. Fick man vänta fanns det oftast en pub i närheten där man kunde vila benen, ta sig en Guinness och äta den sista smörgåsen eller köpa en ”plowman’s lunch”, dvs. en tjock skiva lantbröd, en stor bit cheddar ost, en klick stark chutney och ett par skarpa syltlökar. Alltså vad man antar att de som for ut för att plöja åkrarna en hel dag hade haft med sig för att orka med arbetet.

En vårdag, när solen sken och lärkorna drillade ovanför fälten, tyckte jag att det vore synd att återvända till stan samma kväll. Jag stannade vid en pub som också hyrde ut rum och frågade om priset. Det var överkomligt. I byns butik köpte jag en tandborste och klarade natten utan pyjamas. Bacon och ägg bjöds så klart till frukost. Efteråt berättade jag för vänner att jag sovigt gott ”in The Kings Arms.”

I London fanns det på den tiden ett stort utbud av teater med förstklassiga skådespelare. Priset på biljetterna var lågt om man nöjde sig med att sitta på piphyllan. De första åren kunde jag klara en teaterkväll med en 10-shillings-sedel (alltså ett halvt pund). Om jag promenerade dit, köpte den billigaste biljetten och ingenting under pausen, kunde jag ta en taxi nästan hela vägen hem, eller åka buss ifall jag hade förfallit till en portion glass i en deciliter pappersburk.

Den här situationen ändrades så småningom och biljettpriserna steg djärvt, men jag hann i alla fall se mycket utmärkt teater för vad man nu anser vara småslantar, med bl.a. John Gielgud, Laurence Olivier, Michael Gambon, Derek Jacobi och hela familjen Redgrave samt Joan Plowright och Penelope Keith. De flesta av dem blev senare upphöjda och tituleras Sir eller Dame. När jag flyttade från London 1981 hade jag samlat en knapp hyllmeter teaterprogram som det tog en lång kväll att se igenom och minnas de där underbara föreställningarna innan jag kunde göra mig av med häftena. Vilken skatt de hade varit idag, men man kan ju inte släpa så mycket med sig genom flyttar till flera länder. Minnena återstår men bleknar tyvärr.

För mig fanns det konst och historia att absorbera nästan varsomhelst i London. Annat kan man inte tänka sig i en så anrik stad. National Gallery och British Museum först och främst men Victoria & Albert och andra i dess närhet imponerade. Under vissa tider, beroende på vilket parti som styrde i staden, fick man gratis inträde. De samlade skatterna är oerhörda för de kommer ju från ett vidsträckt imperium och visar hur föregående generationer bevarade och konserverade för framtiden. Visst är somligt tvivelaktigt, såsom elfenbenstronen och annat av samma material. Beklagligt att man inte tidigare förstod vad man höll på att utrota, men inget skulle vara vunnet om dyrgriparna nu förstördes som det föreslagits, av en prins dessutom.

Sextio- och sjuttioitalens London var kosmopolitiskt också vad det gäller restaurangerna. De grekiska matställena var populära och av de indiska fanns

det många i olika prisklasser. Där gjorde jag mina första bekantskaper med exotiska maträtter. Det händer fortfarande, när jag känner doften av curry, att jag tänker på London.

Min allra första bekantskap med ett café där var Lyons Corner House vid Marble Arch. En mörkhyad matrona i vit blus satt bakom te- och kaffeurnorna. "A cup of coffee, please," sa jag. "Black or white?" frågade hon strängt. Jag var konfunderad. Skulle jag bekänna färg på något sätt? Sen insåg jag att "white" betydde kaffe med mjölk. Kedjan Lyons Corner House finns inte längre utan marknaden har mättats med etablisseman som säljer betydligt dyrare kaffe med en myckenhet ingredienser förutom mjölk.

Numera, när jag besöker staden, gillar jag att göra en lång åktur på toppen av en röd dubbeldäckare, om möjligt i framsätet. Man ser mycket och knotar inte när trafiken grötar sig för man sitter skönt på en observationsplattform och kan se sig omkring. Ilsken blir man däremot i en ännu bekvämare traditionell taxi medan man ser hur metern tickar iväg med pengarna utan att man kommer någon vart. Då är det bättre att ta sig fram till fots, gärna med ett paraply i beredskap.

London har vuxit mycket under de senaste åren och har blivit både bättre och sämre, men största delen är oförändrad. Antikaffärerna längs Kensington Church Street har likadana saker i fönstren som tidigare och Patisserie Francaise vid hörnet av Holland Street säljer samma sorts bröd, croissanter, och delikata bakelser som för nästan 50 år sedan. Den franskfödda medelålders damen med det burriga röda håret som betjänade har ersatts av yngre försäljerskor.

Derry & Toms, det eleganta varuhuset i samma stadsdel, finns inte längre men nog poplinkappan jag köpte där på 70-talet. Kvalitet lönar sig! På Derry & Toms tak, sju våningar upp, fanns en trädgård som vem som helst kunde besöka och sitta i en berså och begrunda inköpen. Marks & Spencer och andra klädeskedjor huserar nu i byggnaden och trädgården sägs fortfarande vara tillgänglig för allmänheten då den inte är bokad för privata evenemang.

Slutet av sextioalet var en brytningstid från de etablerade normerna. Plötsligt fanns det ny musik och nytt mode. Man lyssnade till The Beatles och köpte sammetsjackor och slarvigt hopsydd, granna kjolar på Carnaby Street för att visa sitt oberoende.

För de flesta varade den eran inte länge men spår av den återstår. Av hippie-tiderna ser man rester fastän de till en del har ändrat form och absorberat ännu fler internationella influenser. Jag undrar vilka intryck unga människor som idag besöker London för första gången tar med sig och hur de ser på dem om ytterligare femtio år. Rom kallas ju den eviga staden men förvisso är London också evig. ■

En främling har flyttat in

*Hon har slutat bjuda på tre-rättersmiddagar
med de rätta vinerna och tygservetter
och "vart ska ni resa nästa gång?"
"Aha, Vietnam – det blir säkert intressant."*

*Inte bryr hon sig heller om att läsa
allt som står i tidningarna
EU och politikernas tvärsäkra åsikter
vikten av ekonomisk tillväxt*

*Hon har också slutat gå
på konstutställningar
för att se på tavlor
vars budskap hon inte förstår*

*Den blommiga länstolen
som borde ha klätts om för länge sen
tycker hon att duger bra där den står
insvept i en stickad filt*

*Vi är inte ännu helt bekanta med varandra
och jag vet inte vad jag ska tänka om henne.
Håller hon på att tappa greppet om tillvaron?
Borde jag be henne skärpa sig eller
låta henne vara den hon vill?*

Vårmorgon

*Ett ensamt moln
seglar förbi mitt fönster
lockar ut
till bofinksjubel
pollenstinna björkar
och krokusfägring*

*Men tunga ögonlock
och motsträviga leder
får mig att kura ihop
under duntäcket
i väntan på att kroppen
ska hinna ifatt våren*

kanske i morgon

Glädjen

*Glädjen
över nattens uppskov
bär mig genom dagen*

*tacksamheten
över "inte idag heller"
gör kvällen njutningsfull*

*Så visst finns det
välkomna åldersbonus också!*

Bergsposi

*Sitter och tänker
tankar på hög höjd
ser både bergen och havet
en solnedgång
är en solnedgång
alltid olika*

*Mörkret faller över bergen
över byarna
jag sitter på balkongen
och skriver dikter
märker det knappt
stjärnorna tänds
över tankarna*

*Byar glittrar
i bergen
Berg är alltid vackra
på avstånd
när man inte behöver
bestiga dem*

Semesterparadiset

*Städerskorna
blir äldre
men inte jag
trädgårdsmästaren
har grått hår
när fick han det
katterna är borta
deporterade under vintern
vem matar dem nu
en envis katt är kvar
och söker efter mat
eller sin familj
barnen känner igen den
det är Poseidon*

*Jag sörjer palmerna
som ska fällas
för att ge plats åt ett fyrstjärnigt hotell
vi är alldeles nöjda med det trestjärniga
ingenting fungerar ju ändå
och ska alltid fixas på måndag
vill inte byta ut balkongernas valv
mot arkitektens räta linjer
för en gångs skull behöver jag
inte en större simbassäng
ett stenkast från havet
jag sörjer palmerna*

*Talar du apelsinska
nej, men det är sommar
och sol och hav
strandpojken, som också i år,
heter Kostas
tvättar de gamla parasollen
så att allting blir nytt*

*Så kommer äntligen
den sena kvällens svalka
och jag intar en kall öl
på balkongen, kontemplerande
tankarna som smalt i solen*

*Vi är helt avskurna
från yttervärlden
BBC har frusit
på en gammal bild av Didier Drogba
och ljudet fungerade aldrig
vi har bara den här poolen
vid en remsa av Medelhavet
som gud har gett oss,
skuggan på balkongen
och en handfull
yes-yes restauranger*

*Baren El Mundo
finns inte mer
om den inte återuppstår
om vi inte återuppstår
i affärens fönster sitter
en stor ljusröd skrattande buddha
jag går in och beställer en mindre
lämnar den kvar
att vinka åt turisterna
lyckliga den som får övernvintra i Chania*

*Gud är barmhärtig i kväll
det är ett dis framför solen
och horisonten är dragen med
ett tjockt blyertsstreck
i morgon ska vi resa
det ser ut att bli regn*

Recensioner

Samtliga recensioner har skrivits av
Petra Österman

Ett gulnat 70-talsfotografi

Johanna Boholm: Bygdebok. Ellips förlag, 2013.

Johanna Boholm (f. 1976) debuterar med den lyriska berättelsen *Bygdebok*. Den handlar om en barndom; en flicka och en frånvarande far. Ibland är han där, i vardagsrumsdunklet i en snurrande TV-stol, också på söndagar då flickan drömmer om skidutflykter. I garderoben hänger hans skidkläder, oanvända med prislappen kvar. Det är andra barn som får fara på söndagsutflykter med sina fäder.

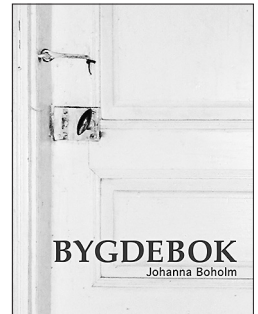
Boken är uppbyggd så att en ung kvinna talar till sin syster, men om jag har förstått rätt så handlar det om en och samma person. Hon verkar lida av anorexi. Mödrarna, mostrarna kommer med ylleplagg och soppa som hon kastar bort. De är välmenande och kommer också med näsdukar och halspastiller, men för huvudpersonen är de bara ”en grå klunga”. Det är bara den frånvarande fadern som räknas. Det här gör att barnet är mycket ensamt.

”Jag och pappa”, skrev du överst på din teckning, i mörkret. // Och där, syster, börjar vår gemensamma berättelse. / Vår egen bygdebok.”

”Anteckningar.

Jovisst anteckningar. De här: blyertsstreck i dörrposten, så här lång var du ett år, så här lång ett annat, dina initialer. Strecken högst upp hade du ristat dit själv. Ingen fanns där och mätte dig. Du stod där med en bok över huvudet, tätt mot håret och dörrposten, kråmade dig bort med boken kvar i ena handen, försiktigt, drog sedan ett streck under. Så här långt, så här ensam. Huvudet med, kroppen, fötterna, hela du och initialerna, olika för varje gång. Guld Skvätta, Knarr Hätta.”

Johanna Boholm bor i Jomala. Åland nominerade *Bygdebok* till Nordiska rådets litteraturpris 2014. Ellips har åter bevisat hur viktiga små förlag är. ■

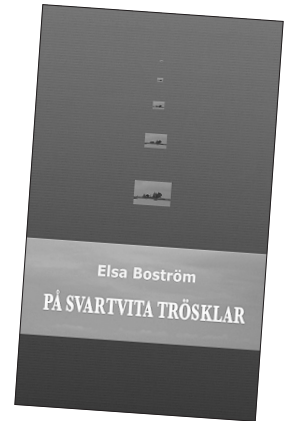
Blues i Berghäll

Elsa Boström: På svartvita trösklar. Ellips förlag 2013.

Elsa Boström (f. 1930) skriver om hur det är/var att älska en svart man.

*Leva djärvt
Leva svartvitt
tre trappor upp på Andra linjen
utöver Mississippi och tolv tacters blues
äga en rödgul papegoja, en sliten kappa
föraktas av landsmän
ofördragsamma som giktbrutna påvar
överges av vänner*

Det är 21 år sedan Boströms senaste diktsamling (13 sedan hennes senaste roman) och man är tacksam över att hon gett oss denna.

*En slocknande stjärna invirad i
molnet som ett mormorssmycke
i vadd, länge sparat i en låda
för en oförglömlig älskare*

Diktsamlingen är indelad i tre delar. Den första, Blues i Berghäll, handlar om kärleken till James. Den andra, Avdelning X, innehåller 25 dikter om livet på en psykiatrisk avdelning: "Man måste leda sin förvirring i koppel / som ett bortsprunget djur / lägga orden rätt när de vitklädda frågar / hur depressionen mår i dag". Den tredje, Sjunka eller stiga, tror jag handlar om livet efteråt:

*Båtbryggan korsfäst i snön
men hjärtat som drivved
aldrig stilla
alltid på väg någonstans
som havets vågor under isarna [...]*

Diktarjaget överlever genom att skriva:

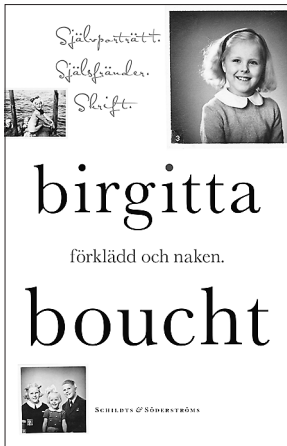
*Iningen när Gud blir mer trovärdig
låter åtminstone ett barn överleva*

*i det sönderbombade huset
Också mig ger han tre nådegåvor
en bunt tomma pappersark
en vässad blyertspenna
och en många gånger skarvad lina
för balansgången
över de djupa mörka vattnen*

Tyvärr lossnar sidorna i den första avdelningen och håller på att blåsa bort i meltemin, men jag lyckas rädda alla dikter. ■

En bergsängel landar

Birgitta Boucht: Förklädd och naken. Självporträtt. Själsfränder. Skrift. Schildts & Söderströms 2014

Hädanefter ska jag vårstäda, i tid, inte i juli, och njuta av det, och kanske även julstäda. Det är trots allt så mycket bättre än att dödsstäda som Birgitta Boucht (f. 1940) talar om i *Förklädd och naken*.

Att skriva sina memoarer kan väl också ses som en slags dödsstädning.

Om någon ännu tvivlar på att Birgitta Boucht kan skriva så behöver den inte längre göra det. Hon har ju utkommit med en brokig skara böcker, på diverse förlag, har inte precis karriärplanerat. Men här är (hoppeligen inte det yttersta) beviset. Om ni bara vill ha ett smakprov så läs avsnittet "Lycklig resa!". Här lär man sig bland annat att man kan göra korstecknet med tungan, inne i munnen, om man inte vill bli upptäckt som religiös i diktatorn Ceausescus Rumänien.

Boken handlar till stor del om Birgitta Bouchts barndom och släktingar och hennes egen tid som mamma, och annat vuxenliv. Som alltid är det mycket intressantare att läsa om verkliga personer än uppbyggda historier.

På tal om uppbyggda historier så är det många skrivare som känner henne som kursledare. Hon har också skrivit en inspirationsbok för skrivare: *Det brinner en eld.* (2000), vid sidan av flera romaner, en bok med reseberättelser (*Konservatorns blick* 2002), diktsamlingar, lättlästa böcker m.m.

Birgitta Boucht är en obotlig optimist. "Hur kunde jag inbilla mig att det räckte som förberedelse att gå sju trappor om dagen på Mechelingatan?", skriver hon när hon ska bestiga Kilimanjaro, Afrikas högsta berg.

"Vi vänder när vi blir trötta' var det mantra vi upprepade här hemma gång på gång. Det viktiga var att skapa ett uppehåll i vardagen, ett mentalt rum att fylla med nya erfarenheter, förverkligade drömmar. Och en biavsikt hade vi också: att läsa Edith Södergran för berget och vinden och sålunda erövra en aning plats från Hemingway."

Inte för inte var hon mångårig ordförande för Edith Södergran-sällskapet, och feminist. Det kan hända att hon inte hade erfarenhet av bergsbestigning men hon blev berömd för Fredsmarschen 1981, då nordiska kvinnor vandrade för fred i sju veckor, från Köpenhamn till Paris.

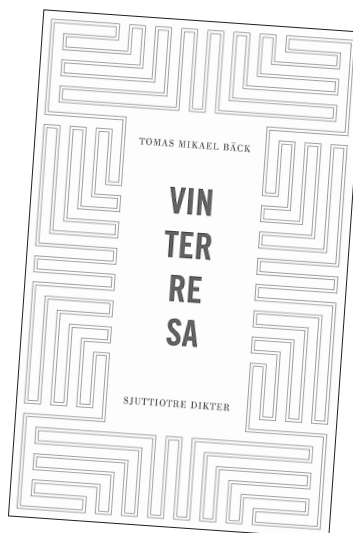
I kapitlet Forskningsresa på spårvagn konstaterar Birgitta Boucht att det finns mycket få gator i Helsingfors som uppkallats efter kvinnor. Jag föreslår därför att någon vik i Tölö uppkallas till Birgittabukten. ■

En vinterresa

Tomas Mikael Bäck: Vinterresa. Sjuttiotre dikter. Schildts & Söderströms. 2014.

Tomas Mikael Bäck (f. 1946) dikter blir allt kortare, något som han också själv noterar i den senaste samlingen *Vinterresa. Sjuttiotre dikter*:

*femtio år senare
dikten släcks
stavelse för stavelse*

Det är vinter. Diktarijaget tar bussen till sjukhuset, om och om igen: "i ljusrött gryningsknen / trängselbuss mot kliniken".

*inga observationer
nu är det jag som iakttas*

Dikterna är sällan mer än två eller tre rader långa och fungerar ändå, men när en dikt är bara en rad blir det för kort, som här: "tänder på stenarna". Däremot blir två rader på sidan bredvid genast en dikt om att skriva dikter:

*sjukhuset får ingen feedback
skriver dikt över blanketten*

Diktarijaget beskriver bra cancerpatienternas vardag:

*strålbehandlingens ljud
snart familjära
som nya hushållsmaskinens*

Och sedan en enradig dikt som faktiskt fungerar:

tid pulver dimma

Diktarijaget kämpar på i vinterfinland:

*ingen körsbärsblom
men snö
blåser ojäpanskt kallt
i ansiktet*

Men till sist blir det vår och även behandlingarna tar slut. Diktarjaget och även diktaren överlever och vi kan förhoppningsvis se fram emot en fortsättning. Vi har vant oss vid att det kommer en Bäck med ett par års mellanrum. ”Vinterresa är förmodligen Tomas Mikael Bäckes starkaste bok så här långt. Det är inte lätt att skriva så här hoppningivande mitt i en cancersjukdom”, skrev Peter Björkman i sin recension i Ny Tid. Själv tycker jag nog att *Vinterresa* har hård konkurrens av Bäckes förra bok *Brottyta* (2010): ”En tummelplats för / jag-vet-inte-vad: / och ansiktet i sol!” ■

Skrift

Martin Enckell: skrift. PQR 2013.

Pärmbilden är helvit och får en att tänka på begravningar. Innanför finns en bild på en oljemålning, Poetens sal, en svart bild med strimmor av ljus. Det är mäktigt, det är stora känslor och det är vackert:

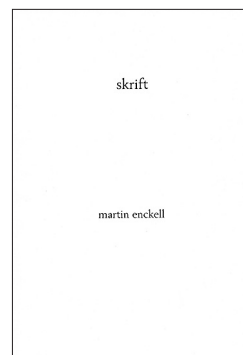
*åren gick
tills åren flydde*

*mångatorna
sjönk ner i djupen
och de jag älskade
föll till stoft,
borgtornen rasade
och jag stod ensam
på vindbron till en värld
som var främmande
och lyste med ett iskallt sken
långt ut i rymden*

Dikterna berättar om att diktarjaget upplevt mycket i sitt liv och att han, trots allt, hör till överlevarna.

*satt återigen kväll
med mig själv, hemma
i en avsides värld,
satt och var tacksam
att jag ändå, sent omsider
lagt ut alla avstånden
mellan mig och en kammare
där lekkamraterna, djuren
med halm och skräck i magen,
an efter dog eller bedrog mig
med andra som behövde dem bättre*

*satt i den vackra kvällen och vilade i trösten
att vi alla, nästan alla, är utbytbara*

Bakom raderna kan jag höra författarens mässande röst från bokmässor och radio. Det är en upplevelse att höra honom läsa.

Martin Enckell skriver om döden, en död som är trött på sin roll: ”såg döden / döden var intill döden trött, / döden gick därifrån / med uppdragna axlar, frusen / och fylld av längtan”.

Jag skulle inte vilja ha författarens mardrömmar, inte ens om det fick mig att skriva lika bra poesi som han gör.

När man läser Martin Enckells dikter undrar man hur en människa orkar bära på så mycket mörker. Man önskar att författaren, eller diktarijaget, skulle förlåta sig själv eller låta gud, eller någon annan, förlåta honom, preskribera skulden.

*det regnade inte blod, det regnade bara ett underligt regn
och jag tog min yngsta dotter i handen
och vi vandrade ner till stranden för att be
de angörande spökskeppen vända
och för att be alla de gömda solstrålarna brytas
till en välvd skimrande bro, för alla, för alla och envar*

Skrift är en stark diktsamling som borde ha fått något pris. Det känns som att ingen märker att Martin Enckell skriver stor dikt, bara för att han publicerar sig så sällan. Den här gången var det som tur var ”bara” fyra år sedan den senaste samlingen *Under ett ramsvart hjärta*, som var comeback efter 13 års ”tystnad”. ■

Septemberliv

Kaj Hedman: Septemberliv. Scriptum 2013.

Kaj Hedman (f. 1953) skriver om ”utmattning med volanger av guld”, om både ljus och mörker, kanske mest om mörker. Redan i den första dikten anslår han tonen:

*där går de, de
i mörkret
tysta, mörka*

Mest handlar det om årstider och natur, men här finns också en annorlunda dikt om ett sällsynt, uppsluppet ögonblick:

*lossar på
slipsen bubblor av
svett stryks från
pannan huden
knottrig av
salt av människor, av
dunster, foten fast i sin
rytm, horan, asiktets
blå rök*

tappade, genomsökta

*kamrat tar upp
slipsnålen som
fallit*

Här finns också ångest. Det handlar trots allt om en liten pojke som är rädd för månen. Michel Ekman säger i sin recension i Nya Argus att Hedman skriver om barndomens utsatthet och om hur denna utsatthet lever kvar i den vuxna människan. Titeln *Septemberliv* talar också om att det redan börjar skymma i livet.

*mörkrets gräns; hund,
fuktig sand, nerskrivna
tankar, och tiden som*

*gick sin väg
till sist?
droppar; syrener, åldrade i
grå himlens fåror, vind faller i talet
utmattning med volanger i guld;
skimrande väl i dalen, svarta
lekar nätet, och
fångad i sött och
lugnet
lugnets larm*

Septemberliv har ett snyggt omslag av Metha Skog. En hög byggnad avspeglas i vattnet så att det bildas ett kors. ■

Guldgrävarpoesi

Bosse Hellsten: Eldorado. Schildts & Söderströms 2013.

Bosse Hellsten (f. 1978) märker ut nya revir i *Eldorado*: ”Jag når vägskalet / i gryningen / karigasniemiv. 2764 / 99910 inari / diktens geografiska ort.” [...]

Han är sin stil trogen, fast man tycker att han kunde skriva inari med versaler. Åtminstone slipper vi den här gången kryssen xxx över de maskinskrivna orden.

Det är vildmarksromantik: ”Jag bär in / sovsäcken / skrivmaskinen / lite förnödenheter / och flyttar in. // Jag sitter / på trappan / vid en av de / sista utposterna / i världen. // Ett bi / surrar / under arktisk / himmel.”

Och det är vackert:

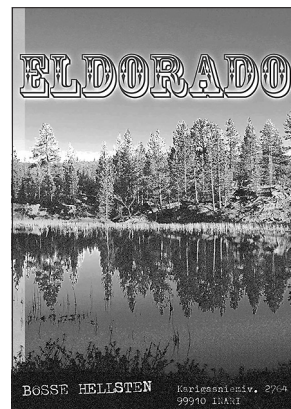
*Morgonrodnad kommer
över fjälltopparna
som aurum
guld på latin.*

Han söker ett mera ursprungligt sätt att leva. Dock inte utan burköl.

Det är exotiskt, han måste beställa whiskeyn med kupong till ombudstjänsten och spriten kommer med postbussen till byn. Och det finns mullvadsavföring i skrivmaskinen, men som tur var finns det: ”... kilometervis / finstämd poesi / kvar i den.”

*Jag tittar ut
renen glor
tillbaka.*

*Jag stänger dörren
återgår
till dikten.*

Att leva skrivande

Merete Mazzarella: Att berätta sig själv. Inspirationsbok för den som vill skriva om sitt liv. Schildts & Söderströms. 2013.

”När associationerna dyker upp gäller det att anteckna dem för annars försvinner de, hur övertygad man än för stunden kan vara om att de är oförglömliga.” Det här är ett av de viktigaste råden i Merete Mazzarellas (f. 1945) handbok. Anteckningsboken kan se ut hur som helst, men den får inte vara för fin. Mazzarellas egen anteckningsbok innehåller allt mellan himmel och jord, och där känner jag ju igen mig, också om jag tycker att det är lite opraktiskt att alltid behöva leta efter sina anteckningar bland annat ”bråte”.

Mazzarella skriver att man kan börja sin berättelse var som helst, men gärna där det bränns. ”det enda viktiga är att göra slag i saken och börja, att bryta datorskärmens – eller det vita papprets – tomhet.”

Hon säger att man inte får vara rädd för att skriva dåligt: ”det gäller att tänka att en aldrig så dålig text ändå alltid är bättre än ingen text alls.” Det är lite som när jag tvättar fönster alltså.

Man behöver inte alls ha planer på att skriva något för att läsa Mazzarellas bok. Här finns gott om underhållande anekdoter och filosoferande kring livet och litteraturen, till exempel om moralen kring att skriva om sina närmaste.

Och vill man skriva så behöver man inte alls tänka på att försöka få det publicerat. Det går bra att skriva för den närmaste kretsen eller för sin egen skull.

Kör man fast kan man ta en promenad eller diska. Jag kan avslöja att jag aldrig har något odiskat, däremot mycket oskrivet, och ja, jag tycker om att promenera.

Att berätta sig själv har också kommit ut på Forum i Sverige. I Finland är pärmbilden grå med en svart livboj på. Jag antar att man ska se det som att historier kan rädda liv, eller att skriva åtminstone kan rädda ens eget liv, eller att den här boken kan rädda din historia. Livbojen ser också ut att vara ett förstoringsglas. I Sverige består pärmbilden av ett par böcker på en stol, antagligen vid sängen, med ett äpple, en blomma och en blyertspenna, och en skymtande kaffekopp. Njutbart med andra ord. ■

Sov fortare

Metha Skog: Sov fortare. Ellips förlag 2013.

Redan titeln skvallrar om att Metha Skog (f. 1954) har ett nyskapande, lekfullt sätt att handskas med språket. Hon bara inte uppmanar oss att sova fortare utan kaffet sorlar och hon längtar efter blomsoliga surrängar.

Men allvaret finns där. Hon skriver om landsbygden och traditioner som försvunnit. Korna är borta och ”deras stigar suddas ut från satellitbilder”.

*På grannens mjölkpall väntar stänkorna förgäves fyllda
med snittblommande rallarrosor som humlor pollinerar*

Med bara ett par meningar kan hon ge en beskrivande bild av skeendet och baka in samhällskritik: ”I finkappan sitter hon vid köksbordet / medan hon slutar vänta på färdtjänst [...]”

Överhuvudtaget är hon väldigt bra på att beskriva, man ser tavlor framför sig, men så är hon också bildkonstnär.

*På stela ben tog köksbordet sig närmare fönstret
lät solen breda ut sig över vaxduken
Doften vilar in huset till ett hem
och någon har hänt rummet*

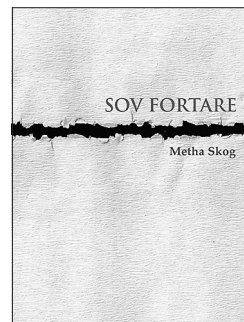
Det märks att hon tycker om sommar:

*Årets enda sommar
en fjärdedel att ge nåd åt resten
Soldygn hägrar där borta, snarare längre bort där
sjöpölar framme på heta dagars asfalt*

och vågar njuta av den ”utan sommarängslan om att något som närmar sig bär på slut”.

Man kan också se ett intresse för matematik. Metha Skog skriver intelligenta dikter:

*Med hissen i vårt hus tar det drygt sjutton år att ta sig till månen
På den tiden hinner de väl ställa i ordning där tills vi kommer*

*och vi tar reda på hur långt vi behöver
backa i utvecklingen för att göra om inflygningen tillbaka
under andra vindförhållanden ändrad landningsvinkel
utan att komma ur moralkurs*

Sov fortare är Metha Skogs (f.d. Waselius) sjätte diktsamling, men för mig är författaren en helt ny bekantskap som jag är glad att jag gjorde. ■

Vackra människor

Peppe Öhman: Vackra människor. Schildts & Söderströms. 2014.

”Det känns som om ingen är intresserad av något annat än av hur bilden av deras liv ser ut”, säger Ida om sin sambo Max vännern. När jag läser Peppe Öhmans (f. 1976) debutroman *Vackra människor* känner jag hela tiden att jag ser på bilden av huvudpersonernas liv; yta, yta.

Det handlar om paren Ida & Max och Sanna & Johannes (och vad de, och alla andra har på sig). Sedan blandas kortpacken.

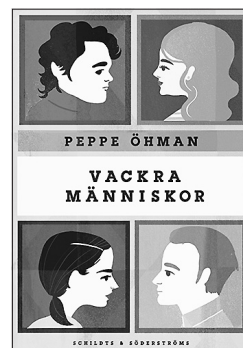
Missförstå mig inte. Boken är läsvärd, om inte annat så som en antropologisk rapport från en annan värld, ”innerstansbubblan” eller ”hipsterkvartären”. Och man vill veta hur det går. Men, och det är ett mycket stort men, det känns hela tiden som att man är inne i en reklamfilm.

De eviga beskrivningarna av vad folk har på sig. Till slut vill man skrika ”inte ett plagg till” och då är jag ändå klädintresserad, eller ”inte en inredning till” och då läser jag faktiskt inredningstidningar.

Budskapet är ”jag konsumerar, alltså är jag”. Allt annat är mindre viktigt. Det viktigaste är vad jag har på mig och hur jag ser ut, och konstigt nog också vad andra har på sig och hur de ser ut. Här gör författaren ingen större skillnad på könen, även männen reflekterar över andras klädsel, och, håll i er nu, till och med över vad andras barn går klädda i. Människosläktet måste ha förändrats medan jag gjorde något annat.

Boken innehåller massor av skrivfel. Man önskar att någon skulle ha korrekturläst den.

Jag läser *Vackra människor* på stranden, långt från bokens vinterhelsingfors, i min sommarbubbla. Bikini Lindex, solkräm Pizbuin, charter Aurinkomatkat. ■

Innehåll

<i>Ursula Vuorenlinna</i>	Kära läsare!	3
<i>Iris Backlund</i>	Låt det vara den.	4
<i>Tiina Borgstén</i>	I korgen	8
	Inte som vi andra	9
<i>Agneta von Essen</i>	Kaos & Ordning	11
	När språket växer.	15
<i>Ann-Marie Forsberg</i>	Om tider	17
<i>Christine Grandell</i>	Bastubranden	19
<i>Gitta Hallakorpi</i>	Ramaskriet	22
<i>Eivor Holm</i>	Faster Märta	25
<i>Minkki Huldén</i>	Det är inte fullmånen	28
	Och jag sjöng kanske fel sånger.	29
	Dansande hästar i svart och vitt.	30
<i>Ann-Mari Lindberg</i>	Vitsippan.	32
<i>Gerd-Peter Löcke</i>	Vie le cocktail. En renässans av klassiska cocktailar	33
<i>Elisabeth Morand</i>	Den hemlighetsfulla ön och hur jag upplevde den år 1967	39
	Farfars kosack	43
<i>Barbro Rautelin</i>	3 maj	45
	15 maj	46
	10 oktober	47
<i>Monika Riihelä</i>	Äggatanten del 2	48
<i>Ingrid Saaristo</i>	Bokens och Rosens afton – en sann historia	52
	Hyllans hemliga liv	54
	I tåget	55
<i>Märta Salokoski</i>	Ett nytt liv – kortrytare i en akt	56
<i>Elisabeth Sandelin</i>	Bedagad Bond	59
<i>Catherine Sid</i>	Ode till s/y Haffsårkestern	63
<i>Martin Westman</i>	Somewhere My Love	71
<i>Solveig Williams</i>	London på sextio- och sjuttiotalen	72
<i>Majsi Åhman</i>	En främling har flyttat in	76
	Värmorgon.	77
	Glädjen.	78
<i>Petra Österman</i>	Bergspoesi	79
	Semesterparadiset.	80
Recensioner		
<i>Petra Österman</i>	Johanna Boholm: Bygdebok	82
	Elsa Boström: På svartvita trösklar	83

Birgitta Boucht: Förklädd och naken. Självporträtt. Själsfränder. Skrift .	85
Tomas Mikael Bäck: Vinterresa. Sjuttiotre dikter	86
Martin Enckell: skrift	88
Kaj Hedman: Septemberliv.	90
Bosse Hellsten: Eldorado	92
Merete Mazzarella: Att berätta sig själv. Inspirationsbok för den som vill skriva om sitt liv	93
Metha Skog: Sov fortare	94
Peppe Öhman: Vackra människor	96